Մ Շ Ա Կ

№ 127 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 13 ՅՈՒՆԻՍԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 13 ՅՈՒՆԻՍԻ № 127

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամէնէպաշ.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ
ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„ՄՇԱԿԻ“ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաեւ երկրորդ մասնավճար 5 րուբլին, որովհետեւ քերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ։

Քառասնամեակ „Մշակի“ ԹՂԹԻ վրա, յատուկ կապոցում, պատկերներն առանց ծալելու, «Տարազի» Յոբելեանական №-Ալմանախ ՎԵԼԵՆՕՎԻ „Մշակի“ գունաւոր Թղթակիցների համար (սահմանափակ) փոխանակ 10 ր. ԵՐԵՔ րուբլի։ Նոյնը էլիւստրասիոնի («ՏԱՐԱԶԻ») Թղթի վրա 1 ր. 50 կ.։ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ №-ի հետ 2 ր.։

Դիմել՝ БЮРО ПЕЧАТИ. Тифлисъ, Голов. пр. 41.
26. 10—4

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ
Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
„ՄՇԱԿ“ ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ
(«Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանի առիթով)
I հատոր
Բաղկացած 7+294 մեծադիր էջից, Գր. Արծրունու գրաւիր-պատկերով։
Գինը ՄԷԿ րուբլի։
Պահեստը Թիֆլիսում, «Մշակի» գրասենեակում։
«Մշակի» բաժանորդները ճանապարհածախք չեն վճարում։
ԳՐՔԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՅԱՏԿԱՑՎՈՒՄ Է «ՄՇԱԿԻ» ՖՕՆԴԻՆ։
(առ.) 0—6

ԲԺԻՇԿ
Տ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական եւ կաշուի հիւանդութիւնների, վերսկսեց ամառվայ ընդունելութիւնը
ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ
Верхній бульв., д. Зипаловой.
(օ. մ) առ. 353. 12—10

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ԻԲՐԵՒ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԿԱՐԻՔ

Ամէն մի երկրի և մանաւանդ Ռուսաստանի պէս լայնածաւալ մի երկրի կարիքներից ամենանուիրականը, ամենաանյետաձգելին պէտք է համարվի նախնական կամ տարրական կրթութիւնը։

Երբ մի երկրի մէջ գրագիտութիւնը համատարած չէ, երբ մի երկիր դեռ իր մէջ ունի անգրագէտների ահագին թիւ, այդպիսի երկիր առաջադիմել չէ կարող։ Ուրեմն, ամենաառաջին գործը պէտք է լինի գրագիտութիւնը տարածել, իսկ գրագիտութիւն տարածելու համար պէտք է հիմնել որքան կարելի է շատ թւով տարրական դպրոցներ։

Այդ կարիքը վերջապէս հասկացաւ երրորդ Պետական Դուման, որ այս օրերս փակեց իր գործունէութիւնը։ Նա ընդունեց մի օրէնագիծ, որի զօրութեամբ ընդհանուր կամ տարրական ուսման համար պետական ծախքերը ամեն տարի պէտք է աւելանային և 9 միլիօն րուբլի գումարից պակաս չը լինէին ամբողջ 10 տարի մինչև 1922 թիւը։

Սակայն երբ այս օրէնագիծը ենթարկվեց Պետական Խորհրդի հաստատութեան, սա յունիսի 5-ին մերժեց և տապալեց այդ օրէնագիծը և դրանով կեանքի մէջ ուսումը ընդհանրացնելու գործը դարձաւ կախ ճնաց օդում, ուրովհետև, առ ի չգոյէ նիւթական անհրաժեշտ միջոցների, ընդհանուր գրագիտութեան տարածումն էս չէ կարող իրագործվել։

Եւ սակայն մինիստրների նախագահ Կոկօվցեվը պաշտպան էր օրէնագծին, և նա էր, որ Պետական Դումայում արտասանեց այս խօսքերը, թէ «ի շարս բոլոր այն կարիքների, որոնք որոշում են պետական կարիքների ամբողջութիւնը, չը կայ աւելի մի այլ նուիրական կարիք, քան տարրական կրթութեան գործը»։

Եւ անուամենայնիւ, Պետական Խորհուրդը տապալեց այդպիսի մի անհրաժեշտագոյն օրէնագիծ և նրա տապալման նպաստեց կոմս Վիտտէն, որից դժուար էր սպասել այդպիսի վերաբերմունք։

Այդ է պատճառը, որ ռուսաց առաջադէմ մամուլը խստիւ յարձակվում է կոմս Վիտտէի վրա, որին և համարում է հեղինակ օրէնագծի տապալման։

Սխալներ կան, որոնք ներելի են, բայց սխալներ կան, որ ներել անկարելի է։ Կոմս Վիտտէն, որքան և բիւրօկրատ, բայց վայելել է որոշ յարգանք և հեղինակութիւն ռուսաց հասարակութեան մէջ իբրև խելացի, ձեռներէց պետական գործիչ, աշխատող Ռուսաստանի բարգաւաճման համար։ Իսկ Ռուսաստանի բարգաւաճման ամենահզօր ազդակներից մինը՝ ընդհանուր գրագիտութիւնը և ուսումը պէտք է լինի։ Եւ ահա կոմս Վիտտէն արգելք է հանդիսանում կամ յետաձգել է տալիս այն օրէնագիծը, որ պէտք է իրականացնէ այդ մեծ գործը։

Պետական Խորհրդի մերժման գլխաւոր առիթը եղել է այն հանգամանքը, որ Դուման մերժել է աւելացնել ծախքերը եկեղեցական-ծխական դպրոցների համար։ Եւ ահա Պետական Խորհուրդը տրամաբանում է այսպէս. քանի որ դուք չէք կամենում ծախքեր աւելացնել եկեղեցական-ծխական դպրոցների համար, պէտք չէ աւելացնել և մինիստրական տարրական դպրոցների համար։

Ցաւալի է, արդարև, որ լայնածաւալ Ռուսաստանի տարրական կրթութեան գործը այսօր դեռ գտնվում է ստոր մակարդակի վրա, և այն համակրելի օրէնագիծը, որ երրորդ Դուման ընդունեց, շնորհիւ կղզիակի նկատումների դատապարտվում է ջնջման։

Յունիսի 5-ին Պետական Խորհուրդը ծանր հարուած հասցրեց ժողովրդական լուսաւորութեան վեհ գործին։

Հ. Առաքելեան

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԹԱԳՈՒՀԻ ԿԱՅՍՐՈՒՀՈՒ ՄՕՏ

Պետերբուրգից դիւանապետ Բագրատ վարդապետը հեռագրում է Նփրեմ եպիսկոպոսին ամսիս 11-ին.

Այսօր, ցերեկվայ ժամը 3-ին, Նորին Սրբութիւնը բաղդ ունեցաւ իր շքախմբով ներկայանալու Գատչինեան պալատում Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնային։ Ընդունելութիւնից յետոյ Պալատում առաջարկվեց թէյ։

11 յունիսի
(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ—Ժամը 2-ին ցերեկով Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնան Գատչինայում բարեհաճեց ընդունել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։ Յետոյ Կաթողիկոսը ներկայացրեց Կայսրուհուն իրան ուղեկից հոգևորականներին։ Ընդունելութիւնից յետոյ Կաթողիկոսին և Նրա ուղեկիցներին առաջարկվեց թէյ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Սեփ. հեռագիր)
Կարս, 11 յունիսի

Կիրակի, յունիսի 10-ին, բացվեց կենդանաբուծական ցուցահանդէսը՝ ներկայութեամբ հասարակութեան խուռն բազմութեան։

Ցուցադրված են 165 կենդանիներ՝ 75 տէրերի կողմից։

Ցուցահանդէսը կը շարունակվի 3 օր։ Էքսպերտիզան գործում է։ Երեկոները տեղի ունեն անասնատէրերի խորհրդակցութիւնները։

Առաջին օրը ցուցահանդէսը այցելեցին 800 մարդ։

Դիլան

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
11 յունիսի

Պետերբուրգ. — Նոր - Պետերհօֆում Կայսրը դիտեց զինւորական աւտոմօբիլներին, որոնք անցան շուրջ 3000 վերստ տարածութիւն։ Նորին Մեծութիւնը Օլդէնբուրգսկի պրինցի, պալատի մինիստրի, զինւորական մինիստրի, գեներալ-շտաբի կառավարչի և ուրիշ պաշտօնական անձերի հետ բարեհաճեց անցնել աւտոմօբիլների ամբողջ շարքով և Իր գոհունակութիւնը յայտնել։ Յետոյ աւտոմօբիլները դիմեցին Պետերբուրգ։

Բերլին.—Ի նկատի ունենալով, որ շարունակվում են պտտել այն լուրերը, թէ շուտով Ռուսաստան է մեկնելու Կիդերլէն-Վեխտէրը, Վօլֆը լիազօրված է կարականապէս հերքելու լրագրական այդ անհիմն տեղեկութիւնները։

Լոնդոն.—Հայդպարկում գործադուլ բանւորների միտինգում պարագլուխը յայտնեց, որ Թագաւորը համաձայն է ընդունել բանւորների ուղերձը։

Վիէննա.—Պատգամաւորների պալատ։ Պատասխանելով այն հարցին՝ թէ յիրաւի «Viribus Unitis» առաջին դրէդնօուտը անպէտք է դարձել, պետական պաշտպանութեան մինիստրը յայտնեց, թէ լրագրական այդ տեղեկութիւնը անհիմն է։

Բուդապեշտ.—Պատգամաւորների պալատը վերջացրեց 1912 թւի զինւորացուների քանակի հարցի քննութիւնը։

Բուֆֆալօ.—Նիագարայում նաւահանգստի տախտակամածը, որի վրա հասարակութիւնը սպասում էր շոգենաւին, քանդվեց. 150 հոգի ընկան ջուրը. մօտ 20 հոգի խեղդվեցին։

Ուրգա.—Զինւցիք մտադիր են Կոբդօ ուղարկել զօրքեր Ուրումչիից և Շարասումէից մի քանի թնդանօթներով։ Մօնղօլական կառավարութիւնը նոյնպէս պատրաստվում է 2000 մարդ ուղարկել այնտեղից չինական իշխանութիւններին արտաքսելու համար։

Պարիզ.—Մարօկկեան արշաւախմբի ընդհանուր ծախքերը 1907 թւից մինչև 1911 թիւը կազմում են 140 միլիօն ֆրանկ։

Բելգրադ.—Արդարադատութեան մինիստրի պօրտֆէլը ընդունեց Մարկօ Ջուրիչիկը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
11 յունիսի

Տրիպօլիս.—Պայթումից սպանվեցին մի լէյտենանտ և 7 նաւաստի, իսկ երկու հոգի վիրաւորված են թեթև։

Կ. Պօլիս.—Բ. Դուռը առաջարկութիւն արեց Չերնօգօրիային սահմանային մշտական ընդհարումների առիթով, որոնց սկզբնապատճառ հանդիսանում են չերնօգօրացիք։

Ներքին գործերի մինիստրը խօսակցութեան մէջ յայտնել է, թէ պալատին օրէնագիծ է ներկայացնելու Անատօլիայում և Մակեդօնիայում տեսչութիւն հաստատելու մասին։ Գլխաւոր տեսուչներ նախագծվում է նշանակել անգլիացիներ՝ թիւրք և այլազգի օգնականներով։

Միտրօվիցա.— Իսսա Բօլէտինացը կազմակերպում է ալբանների զօրախմբեր Դիակօվօյի վրա յարձակվելու համար։ Բիզա-բէյը և մի քանի ուրիշ պարագլուխներ զինում են մալիսօրներին։ Պարագլուխները հրամայել են ապստամբներին անհանգստացնել թիւրքերին։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պօլիս, 1 յունիս

Պատերազմական վիճակը երկրին ընդհանուր խաղաղութեան կը սպառնայ։

Մայրաքաղաքս զինուորական շարժուն կայան մը դարձած է։ Երէկ բազմաթիւ թընդանօթներ ղրկուեցան շոգենաւով դէպի Սև-ծով, ապահովաբար դէպի ռուսական սահմանագլուխը։

Վոսփորը պաշտպանելու համար ռուսական ենթադրական յարձակման մը դէմ՝ Սև-ծովու բերանը արտակարգօրէն ամրացած է և մերձաւորապէս 50,000 զինուորներ համախմբուած են Բէյքօզի դաշտը, ուր 1831-ին ռուսական բանակը բնակած է և պարտաւորած է օսմ. կառավարութիւնը կնքելու Հիւնքեար-Իսկէլէսիի դաշնադրութիւնը։

Անկէ առաջ անհոլի քանակութեամբ զինուոր ղրկուած է արդէն Բալկանեան պետութեանց սահմանագլուխները։

Այս պատերազմն վիճակը Թիւրքիոյ ներքին տագնապին շարժառիթ ըլլալու ամեն հաւանականութիւն կը ներկայացնէ։

Մահմուդ-Շէվքէթ փաշա կարծես թէ պաշտպանողականէն յետոյ սպառնական դիրք մը բռնել սկսած է ապարէզ կարդալով բոլոր Թիւրքիան շրջապատող պետութեանց, որոնց դէմ կռուելու կարծես թէ պատրաստ ցոյց կուտայ ինքզինքը։

Այս աւելորդ եռանդը, որ մեծագոյն պատճառներէն մէկն է խաղ և Թիւրք անխառն պատերազմին այսքան երկարաձգուելուն, երկիրը սոսկալի տագնապի մը մատնած է։ Մինչև 45 տարեկանները զինուոր առնելու ձախող որոշումը, որ Թիւրքիոյ տնտեսական կեանքին քայքայման կը սպառնայ և կատարեալ խուճապ ու յուզում առաջ բերած է թէ իսլամ և թէ քրիստոնեայ բոլոր տարրերու մէջ, մէկ արդիւնքն է Մահմուդ-Շէվքէթ փաշայի աւելորդ եռանդին։

Զինուորական այս եռանդուն գործունէութեան և զինուորական այս առաքմանց համար պետական բիւջէն գլխովին խանգարուած է։

Պատերազմին սկզբնաւորութեան Թիւրքերը կը սոնքային և կը հեգնէին Իտալացիները, ըսելով թէ պատերազմին դրամը չպիտի կարենան հայթայթել և պիտի սնանկանան։

Հիմա կը տեսնուի, թէ սնանկութեան նշանները Թիւրքիոյ մէջ են որ կը տեսնուին, մինչդեռ Իտալիոյ մէջ այս տեսակ երևոյթ մը չտեսնուեցաւ։

Տխախոտի ռէժին սպառիկ քննադատուած վարչութիւն մը եղած է։ Օսմ. խորհրդարանին բացումէն յետոյ այս վարչութեան դէմ կրկնուեցան ծանր բողոքներ, և որովհետև մենաշնորհին պայմանաժամը լրանալու մօտ էր, խնդիրը խորհրդարանական յանձնաժողովի մը քննութեան ենթարկուեցաւ, և յանձնաժողովը մենաշնորհը չերկնելու որոշում տուաւ։ Այս յանձնաժողովին նախագահն էր Նայիլ-բէյ, վերջերս հրաժարող ելմտական մինիստրը։

Պատերազմը բոլոր այդ որոշումները տակն ու վրայ ըրաւ և ընդհանուր դժգոհութեան առարկայ եղած կողոպտող գործելի վարչութիւն մը տևականացնելու պատճառ պիտի դառնայ, վասնզի դրամի պէտք կայ։

Ռէժին պիտի հայթայթէ օսմ. կառավարութեան քանի մը միլիօն ոսկի և ծվ գիտէ քանի տարուան համար պիտի ապահովէ իր կեղեքումը հանդէպ ծխախոտ մշակող երկրագործին և զայն սպառող ժողովուրդին։

Այս առաջին նախաքայլն էր տնտեսական անկման և նիւթական անձկութեան, որուն աղէտալի հետևանքներուն առջև սարսափահար՝ Նայիլ-բէյ, մինիստրներու խորհուրդին մէջ, Ջավիդ, Թալէաթ և այլ կոմիտէական մինիստրներու երեսին պոռացած է, թէ երկիրը սնանկութեան կը դիմէ հակառակ քայլը։

Սակայն Մահմուդ-Շէվքէթ փաշա ասոնք ըմբռնելու վիճակին մէջ չէ և միշտ կը շարունակէ ահագին ծախքեր ընել, որոնց դէմ դնելու համար երէկ չէ առջի օրը մինիստրներու ժողովին մէջ որոշուած է՝ կալուածական տուրքերուն վրայ 25% յաւելում մը ընել պատերազմին տեւողութեանը համար, պատերազմին ծախքերը հայթայթելու նպատակով։

Այս տուրքը ծանր հարուած մըն է և ցոյց կուտայ, թէ կառավարութիւնը որքան նեղ դրութեան մէջ կը գտնուի տնտեսապէս։

Տուրքերը արդէն շատ ծանրաբեռնուած են և այս նոր բեռը շատ ծանր կրնայ ճնշել ժողովուրդին վրայ։

Կառավարութիւնը բացարձակ հասոյթները ապաւինելով, միւս կողմէ ժողովուրդին տնտեսական կեանքը խանգարելով, գործող ուժեր զէնքի տակ կոչելով և վաճառականութիւնը հարուածելով, նեղուցը փակելով և այլն՝ ծուր կառաջնորդէ երկիրը։

Այս սոսկալի վիճակը իսլամ ժողովուրդին մէջ մեծ յուզում առաջ բերած է, և յայտնի չէ, թէ հետևանքը ինչ պիտի ըլլայ։

Համիդի դէմ նախորդ ռէժիմին մէջ առաջին անգամ ըմբոստացաւ իսլամ ժողովուրդը երբ համիդեան կառավարութիւնը փորձեց անձնական տուրք անունով տուրք մը հաստատել։

Այն ատեն Քասթէմունիի և Էրզրումի իսլամ ժողովուրդները ըմբոստացան, և Համիդ խոհեմութիւն համարեց տեղի տալ և այդ տուրքը ջնջեց անմիջապէս։

Զրիակեր իսլամ ժողովուրդը, որ երբ մակարոյծ կառավարութեան կպած է և միայն անկէ ստանալ, օգտուիլ, շահագործել վարժուած է, երբ կը նեղուի անկէ այսպէս արտասովոր կերպով, դժգոհ կը մնայ։

Իր դժգոհութիւնը արտայայտելու համար բուռն միջոցներու պիտի դիմէ։ Տարակուսելի է։ Պիտի տանի այս բեռը. ան ալ կասկածելի է։

Ապագային յայտնի պիտի ըլլայ Թիւրք տարրի մտայնութիւնը և գործելու եղանակը։

Շառայլ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՕԳՈՒՏ «ՄՇԱԿԻ» ՖՕՆԴԻ

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 11 յունիսի

«Մշակի» 40-ամեակի Յօբելեանական Յանձնաժողովը շնորհակալութեամբ ստացաւ յօգուտ «Մշակի» ֆօնդի հետևեալ նուէրները. 1) Արմաւիրից, տեղական յօբել. մասնաժողովից, շարունակութիւն հանգանակութեան (որի ցուցակը առանձին կը տպվի), 63 ր. 70 կ., 2) Լաղօժսկայա կայարանից (Կուբանեան շրջան) Ա. Բ. Ցարութիւնեանից 10 ր., 3) Կրասնօվօդսկից, Կիւրեղ ս. Աբգարեանից 1 ր., 4) Գէօրգիէվսկից, Ն. ք. Վարդանեանից 1 ր., 5) Քարվանսարա գիւղից, Մ. ք. Եղիկեանի միջոցով 3 ր. 25 կ. (ցուցակը կը տպվի)։ Գումարը 78 ր. 95 կ., որ աւելացնելով նախորդ ստացված 23,131 ր. 92 կ. գումարին, համագումարն է 23,210 ր. 87 կ.։

Յանձնաժողով

Ցուցակ Խարբինի նուիրատուների

Սերգէյ Գրձելեանի և Բախշօ Տէր-Առաքելեանի միջոցով ստացանք Խարբինի հայե-

րի շրջանում հանգանակված 124 րուբլի, որ նուիրել են հետևեալ անձինք.
Ստեփան Եագօրիչ Շաքարչինեան, Միսակ Շահնազարեան, Գէորգ Համբարձումեան 25-ական րուբլի. Բախշօ Տէր-Առաքելեան, եղբ. Ս. Յ. Գրձելեաններ, եղբ. Թէյմուրազեաններ, Багратъ Аветиковъ, Գ. Զաքոնեան 10-ական րուբլի. Գրիգոր Տէր-Յովսէփեան, Մելքոն Գրձելեան, Կարապետ Ասլանեան, А. Сагировъ 5-ական րուբլի. Լեոն Յարութիւնեան, Լևոնեան, Գրիգոր Շահնազարեան, Արտաշէս Մնջոյեան, Յ. Աւետիքեան, Онановъ 3-ական րուբլի. Գէորգ Պետրոսեան, Ալէքսանդր Առիստեան, Սիմէօն Դաւթեան, Саркисянцъ 2-ական րուբլի. Յովակիմ Քոչարեան, Ալէքսանդր Յակոբեան, Արտէմ Յակոբեան 1-ական ր.

ԴՐ. ՉԱԼԽՈՒՇԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

Արտասանած «Մշակի» յոբելեանական հանդէսին, մայիսի 26-ին, Արքունական թատրոնում)

Նոր-Նախիջևանը ուղարկեց ինձ ներկայ լինելու «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանին։

Նոր-Նախիջևանը կարող չէր խուլ մնալ և չուղարկել ինձ։ Քառասուն ձիգ տարիներ «Մշակի» փայլուն սիւներից լավել են գեղեցիկ խօսքեր, այն գեղեցիկ խօսքերը, որ այնքան նման են ցորենի գեղեցիկ հատիկներին։ Պատահում է, որ նրանցից շատերը ընկնում են ապառաժ քարերի վրայ։ Արեգակը նրանց այրում է, ցուրտը չորացնում և քամին փչում, տանում, անհետացնում։ Բայց աշխարհը մեծ է, նա միայն ապառաժ քարերից չէ։ Կայ և պարարտ հող։ Բազմաւոր հատիկները ընկնում են պարարտ հողի ծոցը, ընկնում, քնում, յետոյ զարթնում, նայում տաք արեգակին, կապոյտ երկնքին, նայում և ժպտում, ժպտում և կանաչում...

Այդպէս են և գեղեցիկ խօսքերը։ Շատ անգամ նրանք ընկնում են ապառաժ սրտերի վրայ, չքանում, մոռացվում և յետ թռչում, ինչպէս յետ է թռչում գերեզման ձգած մի բուռն հողը՝ դագաղից։ Բայց աշխարհը մեծ է և մարդիկ միայն քար-սրտեր և դագաղներ չեն։ Կան զգայուն սրտեր։ Գեղեցիկ խօսքերը զգայուն սրտերում աճում են, ճոխանում, դառնում գեղեցիկ պատգամներ և տանում դէպի գեղեցիկ գործեր...

Նոր-Նախիջևանի հայ հասարակութիւնը յայտնում է իր երախտագիտական բուռն զգացմունքները «Մշակին» նրա 40-ամեայ գեղեցիկ քարոզների համար։ Այդ քարոզները զարթեցրել են հայ միտքը և հայ խիղճը։ Ցածր խոնարհելով գլուխը Գրիգոր Արծրունու մեծ յիշատակի առաջ, Նոր-Նախիջևանը ողջունում է ձեզ, «Մշակի» այժմեան գործիչներիդ, ցանկանալով ձեզ ոչ անդորր խաղաղ կեանք և երջանկութիւն, ոչ, միայն կռիւ, միայն անդուլ, անխոնջ, տոկուն աշխատանք և աննկուն կամք և կորովի կարողութիւն, վառվռուն լուսաւորելու մեր առաջ միայն մի ճանապարհ՝ դէպի բարին, ազնիւը, շիտակը և գեղեցիկը...

Նոր-Նախիջևանի անունից ողջունում եմ և քեզ, սիրելի Թիֆլիս քաղաք, որ այնքան սերտ կապերով առ միշտ կապված ես Գրիգոր Արծրունու անուան հետ, որին այնքան սիրում էր Գամառ-Քաթիպան, որտեղ գործել է Րաֆֆին և որից դեռ կարծես երէկ, այնպէս սիրով, այնպէս ջերմ համբոյրով բաժանվեց ձեր և մեր պարծանքը, փառքը, Յոբելեանական Յանձնաժողովի պատուաւոր նախագահ՝ Համմալը։ Բոլորիդ, բոլորիդ Նոր-Նախիջևանից սրտանց ողջոյններ։

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սովորութիւն է դարձել իբրև ճշմարտութիւն կրկնել, թէ հայերս լաւ թաղել գիտենք։ Չը գիտեմ գուցէ առաջներում այդպէս է եղել, սակայն այժմ այդ ասպարէզումն էլ առաջնութեան դափնին խլել են մեզանից մեր հարևան վրացիք։

Ընթերցողներից շատ շատերը ներկայ էին վրաց հասարակական գործիչ Ն. Ցօգեբաշվիլիի կիրակի օրվայ փառաւոր թաղման և տեսան, թէ ի՛նչ շուքով, հանդէսով և վեհութեամբ կատարվեց այդ ազգային սըգահանդէսը. այնտեղ շտապել էին վրաց ազգի բոլոր խաւերի ներկայացուցիչները. մեծից մինչև փոքրը, հարուստից մինչև աղքատը, մեծատուն ազնուականից մինչև գիւղացին և բանւորը։

Եւ այս զանազան դասակարգի հասարակութիւնը միացնողը դա վրաց հասարակութեան խոր գիտակցութիւնն էր, թէ հանգուցեալ Ցօգեբաշվիլին հասարակութեան անկեղծ մշակներից մէկն էր, որը իր ամբողջ կեանքը մաշել էր իր սիրած ազգի համար։

Կիրակի օրվայ վրաց ազգային սգահանդէսը պէտք է որ իր կրթիչ նշանակութիւնը ունենայ մատաղ սերնդի վրայ, որն այդ մեծարանքները տեսնելով՝ արդէն վըստահ է, որ հասարակական գործչի աշխատութիւնը բարոյապէս վարձատրվում է։

Երանի մեր հարևան վրաց ազգին, որ մեծարում է իր վախճանվող հասարակական գործիչներին և վարձատրում ու պաշտպանում կենդանի գործիչներին՝ ինչպէս օրինակ բանաստեղծ Ծերեթելիին Քութայիսի բանկի կողմից տարեկան 2000 ր. կենսաթոշակ նշանակելը։ Անկեղծ սրտով ուրախանում ենք մեր հարևանների այս գեղեցիկ գործերի համար։

Իսկ ի՞նչ է մեզ մօտ։ Մեռելներ թաղել գիտէինք, այն էլ մոռանում ենք։ Իսկ կենդանի գործիչներին հօ պատրաստ ենք կենդանի, այն էլ անշուք թաղելու։

Օրինակներ կուզէք։ Հեռու մի գնաք. վերցրեք թէկուզ «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանը։

Մարդիկ, որոնք ի պաշտօնէ պէտք է ուրախանային մեր մամուլի աւագագոյն ներկայացուցչի այս հազուագիւտ տօնակատարութեամբ. մարդիկ, որոնք ամենից լաւ գիտէին և փորձել են իրանց կաշուի վրայ, թէ ինչ կը նշանակէ քառասուն տարի անընդհատ մեր իրականութեան մէջ իւրաքանչիւր օր կարդալու նիւթ մատակարարել. մարդիկ, որոնք տեսել են ցենզուրայի համն ու հոտը, հասարակութեան անտարբերութիւնը, տգիտութիւնը և մեր խաւար մթնոլորտը, կրկնում ենք, հէնց այդ մարդիկ վեր են կենում և հայերէն տպված տառերով վայրենի արշաւանք սկսում մի այդպիսի տօնակատարութեան դէմ և կաշուից դուրս գալիս խանգարելու «Մշակի» ապահովութեան գաղափարը...

Ահա, ընթերցող, այս է մեր խաւար և ամօթալի իրականութիւնը, առաւել ևս ամօթալի, որ այդ արշաւանքի գլուխ կանգնողը գրչի մարդ է և այդ ասպարէզում պսակով զարդարված գլխով...

Լէօն երբ «Մշակում» գրում էր, համեմատելով մեր և վրաց իրականութիւնը, ամբաստանում էր մեր ինքնահաւանութիւնը և ինքնաբաւականութիւնը «գոմէշային». հետաքրքրական է, եթէ մի ուրիշ Լէօ գտնվէր, ի՞նչ անուն կը տար մեր վերյիշած վարմունքին։

Շիրին

ՄՏՔԻ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Սեացա՛, էն էլ ծնց սեացաւ»... Այսպէս է սկսում պ. Ալմազը իր յօդուածը «Հօրիզօնի» № 124-ի մէջ անանուն կուսակցականների (հօրիզօնականների) յաղթանակը բնորոշելու համար Մօզնու պատգամաւորական ընտրութիւններում։

Ես, որպէս մի սոսկ ընթերցող, այդ յօդուածը կարդալուց յետոյ եկայ այն եզրակացութեան, որ մամուլի էջերում այդպիսի մի յօդուած՝ մտքի սնանկութեան արգասիք է միայն։

Ի՞նչպէս չանուանել այդպիսիներին մտքի սնանկներ, երբ մեր դպրոցական գործը դարձրել են շահատակութեան մի ասպարէզ։

Մէկն ասում է, որ պ. Առաքելեանը Յովհաննեան դպրոցը դարձրել է իր մարդկանց համար կաթնատու կով, մինչ ուրիշները պնդում են փաստերով, որ անանուն կուսակցականներն են մեր դպրոցները ոչ միայն կթում, այլ և քերթում էլ են բութ դանակներով։

Ապականված բարքի տէր մարդիկ միայն կարող են մեր անտէր մամուլն այսպէս սնանկացնել, որ եսական շահամոլութիւնը քօղարկելով ազգային զանազան իդէօլօգներով կթել ու ծծել այն հօտը, որ դժբաղդութիւն է ունեցել ապաւինելու եկեղեցուն։

Ովքեր ուզում են լինեն մեր աղքատիկ գրական ասպարէզում գործողները, երբ նրանք ցոյց են տալիս մտքի սնանկութիւն և զանազան գաղափարների տակ չղարշված սեփական շահեր ու գծուծ հաշիւներ, դըրանց հարկաւոր է խայտառակութեան սիւնին գամել, վար առնել դիմակն ու ցոյց տալ նրանց իսկական պատկերը այն ժողովրդին, որը անպայման երէկ հաւատում էր նրանց։

Եւ այդ պիտի անէ ժողովուրդը, այդ ժողովրդի իսկական սրտացաւ զաւակների միահամուռ գործունէութիւնը։

Բայց այդպէ՞ս է իրականութիւնը... Ո՛չ, դժբաղդաբար։

Եւ այդ ժողովրդի միջոցներից սնվող ջոջ պարոններն այսօր «ամենայն ինչ գրպանն իմ» դէվիզ դարձրած՝ իբր ընդհանուրի շահերն են պաշտպանում։

Ախր դրան հաւատացողը կը քարանայ...

Եւ քարացել է այդ ժողովուրդը։

Այո, քարացել, և հասկացողութեան սնանկութեան է հասել ժողովուրդը շնորհիւ մամուլի այդպիսի ղեկավարների գլխիվայր գործունէութեան։

Երէկ էր, որ կուսակցականները շահագործում էին մեր դպրոցները. նոյնը շարունակում են և այսօր։ Օձի բերնից գորտ պրծնելուն պէս, երեք տարի առաջ ազատվեց Յովհաննեան դպրոցը, ահա այսօր ջանք են թափում Ալմազները նորից կլանելու այդ դպրոցը՝ «ամենայն ինչ գրպանն իմ» դէվիզը կատարեալ դարձնելու համար։

Եւ նրանց այդ աջողվում է, քանի որ շահագործվող ժողովուրդը չէ հասել ինքնագիտակցութեան այն աստիճանին, որ կարողանայ ճանաչել գառան մորթի հագած գայլերին։

Աւերակների վրայ բուն էլ է թագաւորում... Բայց երբ շինարար մուրճի հարուածը արձագանք կը տայ այդտեղ, այն ժամանակ միայն անանունները իրանց «ամենայն ինչ գրպանն իմ» դէվիզով կը ջախջախվին՝ տեղի տալով շինարար գործիչներին։

Եւ հեռու չէ այդ օր։ Թող չը յուսահատի։

Սեւլյա

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Յունիսի 11-ից Կովկասի Փոխարքայի պաշտօնակատար ինֆանտերիայի գեներալ Ն. Շատիլովը տեղափոխվեց Կօջոր ամարանոցը, ուր տեղափոխված է նաև Փոխարքայի դիւանատունը։

◆ Թիֆլիսի Մահմէդականների Բարեգործական Ընկերութիւնը մօտերս բացելու է գրադարան-ընթերցարան Բօտանիչեսկայա փողոցի վրայ։

◆ Յունիսի 9-ին Թիֆլիսի ոստիկանապետը քննեց Հալաբարի առևտրա-արդիւնաբերական հաստատութիւնները։

◆ Մայիս ամսվայ ընթացքում Թիֆլիսում տեղի են ունեցել յանցագործութեան 130 դէպք։ Դրանցից փաստական ապացոյցներով ձերբակալվածների թիւն է 120։ 31 հոգի էլ ձերբակալված են կասկածի հիման վրայ։ Թալանումների և յափշտակութիւնների համար խուզարկու ոստիկանութիւնը այդ ամսի ընթացքում կալանաւորել է 13 մարդ։

◆ Ս. Դաւթի սարի ֆունիկուլէրի բաժնետէրերի ընկերութիւնը մշակում է մի նախագիծ ֆունիկուլէրի վարի կայարանը քաղաքի հետ էլեկտրաքարշով կապելու նըպատակով։

◆ Այժմ դադարած «Սուրհանդակ» թերթի երբեմնի հրատարակիչ Գ. Ջիլինդարեանը իրան սնանկ է յայտարարել։ «Кавказъ» թերթի ասելով՝ բողոքված մուրհակների գումարը հաւասարվում է 500,000 ր. գումարի։

◆ Անդրկովկասի երկաթուղագծերի վարչութեան մէջ պարապմունքները, յունիսի 11-ից սկսած, ամառային շրջանի պատճառով, կը սկսվեն առաւօտեան ժամը 8-ից և կաւարտվեն ցերեկվայ ժամը 3-ին, իսկ շաբաթ օրերը պարապմունքները կը տևեն մինչև ժամը 1-ը։ Ի բաց առեալ այս, բոլոր ծառայողները շաբաթը մի անգամ կունենան մի ազատ օր։

◆ Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութեան միջոցով Թիֆլիսի Բօրսային Կօմիտէն Բրիւսէլից առաջարկութիւն է ստացել մի վաճառականից, որը հրաւիրում է ցանկացողներին կովկասեան խաւինջի ներմուծել Բրիւսէլ։

◆ Վերջերս Թիֆլիսում վախճանված վրաց գործիչ հայազգի Աղալօ Թուխթայեվի ժառանգը Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութեանը նուիրեց իր հանգուցեալ հօր բոլոր հրատարակութիւնները, գրված վրացերէն լեզուով, պայման դնելով, որպէսզի այդ գրքերի վաճառումից գոյացած տոկոսիքները գործադրվեն հանգուցեալ Թուխթայեվի՝ Դիդուբէում հիմնած գրադարան-ընթերցարանի կարիքների համար։ Սրանից զատ նուիրատուն իր տան մէջ յատկացնում է մի բնակարան յիշեալ գրադարան-ընթերցարանի համար 5 տարի ժամանակով, միաժամանակ խոստանալով որոշ աջակցութիւն։

◆ Քաղաքային ճարտարապետի պաշտօնի գրաւման համար առաջարկութիւն ստացած ինժ. Ա. Մելիք-Բէգլարեանը մի յայտարարութիւն է ներկայացրել քաղաքային վարչութեանը, որով խնդրում է իրան թողնել իր նախկին պաշտօնի մէջ։

◆ Յունիսի 11-ին, «Վօստոկ» հիւրանոցում ինքնասպանութիւն գործելու նպատակով մօրֆի ընդունեց Միխայիլ Վիտերսկին, որը հիւանդանոցում մեռաւ, առանց ուշքի գալու։ Ինքնասպանութեան պատճառները անյայտ են։

◆ Յունիսի 11-ին, ցեր. ժամը 4-ին, Թիֆլիսեցի Գէօրգի Իվանօվը և Աբրահամ Բեդիանիձէն արբած ժամանակ իրար հետ վէճի բռնվեցին, որը ապա կռւի փոխվեց, որի ժամանակ Իվանօվը վիրաւորեց Բեդիանիձէին։ Իվանօվը ձերբակալվել է ոստիկաններից։ Վիրաւորվածի դրութիւնը ծանր է։

◆ Մեզ խնդրում են յայտնել, որ այս ամառվայ ընթացքում դերասաններ Գ. Միքաղեանը, Անդրանիկը, դերասանուհի Ազնիւը և ուրիշներ կը կազմակերպեն կանոնաւոր ներկայացումներ Դիլիջան ամարանոցում։ Կը խաղան ինքնուրոյն և թարգմանական պիէսներ։

◆ Լաւ անցեալ ունեցող, սակայն ներկայիս ամենավատ դրութեան մէջ գտնվող մի Թիւրքահայ, երկար ժամանակից ի վեր հիւանդ լինելով, իսկ ներկայիս ապաքինելով, բարեգործ անձանց խնդրում է իրան օգնութեան ձեռք մեկնել, մինչև որ կարողանայ մի պարապմունք գտնել։ Մենք տեսանք յիշեալ մարդուն, և ներկայ տողերով գալիս ենք վկայելու, որ նա իրապէս վատ դրութեան մէջ, չունենալով ոչ հագուստ, ոչ բնակարան և ոչ էլ նոյնիսկ ցամաք հացի փող։ Պատկերը կատարեալ կը լինի, եթէ ասենք, որ թշուառ հայը դեռ մայր ու քոյրեր էլ ունի Թիւրքիայում։ Նա ի միջի այլոց շատ լաւ գիտէ խոհարարական արհեստը։ Օգնել ցանկացողները նուէրները կարող են ուղարկել «Մշակի» գրասենեակին, խոհարարին յանձնելու համար։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլ է տուել Գ. Տէր-Ղևոնդեանին՝ Թիֆլիսում հրատարակել ամենօրեայ մի թերթ ռուսերէն լեզուով, որ կրելու է «Звѣно» անունը։

◆ «Новое Время» լրագիրը հաղորդում է, որ Պետերբուրգում սնանկացել է «Ռուս արդիւնաբերական բանկային տունը». կառավարութիւնը խիստ քննութիւն է նշանակել։ Վերցված են առևտրական գրքերը։

ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

◆ Բլիւղներ.—Մօսկվայի քաղաքային վարչութիւնը պատուիրել էր երկու շքեղ բլիւղ՝ Կայսրին ու Կայսրուհուն մատուցանելու համար։ Բլիւղներից մէկը պատրաստված էր անթառամ ծաղկից (амарантовая)։ Բլիւղի վրայ փորագրված է քաղաքային դուման և Իվերսկեան մատուռը՝ «А.» և «Н.» տառերով։ Միւս բլիւղը, շինված փայտից, ունի հիանալի օրնամէնտներ՝ հին ռուսական ոճով։ Մի փայտեայ բլիւղ էլ, շինված կաղնուց, պատրաստված է Մօսկվայի նահանգի 15 քաղաքի անունից։

◆ Գանձ.—Տուլա քաղաքում, գետնից բանւորները հանեցին հին ու ժանգոտված մի կաթսա, որի մէջ գտան 3000 ր. արժա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀՈԳԵԲԱՆԸ

(Կամիլ Մոկլերից)

Նրա անունը Լիզա էր։ Հարիւրաւոր ուրիշների պէս նա էլ կերակրվում էր իր մարմինը վաճառելով։ Բայց նա իրան յատուկ համեստութիւնը չէր կորցրել. չէր խմում և ոչ էլ մօտը սիրեկան պահում։ Թւում էր թէ, նրա հոգին պահպանում էր անաշխայ մաքրութիւնը և նրբութիւնը։ Հագնվում էր ոչ վատ, ցոյց էր տալիս մաքրութեան սէր ոչ միայն դէպի իր անձը, այլ և դէպի իր համեստ բնակարանը։ Ապրում էր [illegible] փողոցի վրայ մի հին տան 5-րդ յարկում։

Կանոնաւոր ճկուն մարմինը, լաւ զարգացած ձևը միակ միջոցն էր նրա աջողութեան։

Նա չար էր. Դեռ 16 տարեկան՝ նաժիշտի պաշտօնով [illegible] ծառայութեան մտաւ մի [illegible] ընտանիքում, որի հայրը [illegible] նրան։

Լիզան [illegible] և չէր էլ սիրում վերյիշել այն գերեզմանատունը, որտեղ թաղել էին նրա երեխային։

Անցեալի հետ համեմատած՝ նրա դրութիւնը այժմ աւելի լաւ էր և նախանձելի իսկ։ Մի քանի [illegible] շատ քիչ էր տևում [illegible] մարդկանց կողմից [illegible]։ Շատերին հաւատում էր, [illegible] պաշտպանում էր, [illegible] նրան էլ [illegible] չէին վարվում նրա հետ և ոչ էլ ծաղրում էին։

Մի անգամ երեկոյեան, [illegible] նա զբօսնում էր ծանօթ փողոցներում։

[illegible] Նա որոշեց դառնալ տուն և ի դէպ ճաշելու։ Փողոցներից մէկում նրան պատահեց համեստ հագնված մի երիտասարդ։ Երիտասարդը կանգնեց նրա առաջ, և վերջինս սովորական երկչոտութեամբ հրաւիրեց երիտասարդին իր մօտ։ Երիտասարդը լուռ նայում էր նրան հեգնական ժպիտով։

— Ես կը գայի, բայց չեմ կարող,—յանկարծ խօսեց նա։

— Ինչո՞ւ,—հարցրեց Լիզան։

Երիտասարդը նորից ուշադրութեամբ նայեց նրան և ծիծաղեց։ Նա Լիզային երևում էր շատ գեղեցիկ և նուրբ, բայց նրա ժպիտում ծածկված էր ինչ-որ խստութիւն։

— Փող չը կայ,—պատասխանեց անծանօթը նրա հարցին։

Լիզան անցաւ նրա մօտով, զարմանալով որ այդ տեսակ կարողութեան տէր պարոնը փող չունի։

— Ա՛հ, դու երևի կարծում ես՝ կատակ եմ անում։ Լաւ հագնված եմ, բայց այս շորս իմս չէ, ընկերոջս է։ Այլապէս նա վաղուց գրաւ դրված կը լինէր։

Լիզան կանգ առաւ։

— Ես ուսանող եմ,—շարունակեց երիտասարդը—բայց ընտանիքս մերժեց ինձ, յիմարական թղթի պարտքի պատճառով։ Իսկ հիմա ահա ինձ արտաքսեցին և սենեակից, որովհետև երկու ամսվայ վարձը չը կարողացայ վճարել։ Որտեղ եմ այսօր գիշերելու, ինքս էլ չը գիտեմ։ Ահա, աղաւնեակս, երբեմն ինչ է դառնում կեանքը. դու հօ քո կամքով չես ընտրել այդ տեսակ արհեստ։

— Ճիշդ է,—միամտաբար հաստատեց Լիզան։—Ջէ՞ որ հարկաւոր է մի կերպ ապրել։

— Այո, այո,—շտապով միջամտեց նա,—եթէ քաղցից չը մեռնես, այն էլ փառք Աստուծոյ... Բարի գիշեր։

Ըստ երևոյթին՝ նա պատրաստվում էր գնալու, բայց նորից կանգ առաւ և ամօթխածութեամբ շշնջաց խորամանկօրէն.

— Երեկ առաւօտվանից բերանս ոչ մի պատառ չեմ դրել...

— Անօթի ես,—երկիւղով բացագանչեց Լիզան և բնազդօրէն բռնեց նրա ձեռքը։

Երիտասարդը նայում էր նրան։ Տարօրինակ սառը փայլով պսպղում էին նրա աչքերը։

— Եթէ այնքան քաջութիւն ունենայի, ապա կամուրջից գլխիվայր կընկնէի։

— Ահա թէ ինչ է մտածել,—ջղայնօրէն ծիծաղեց Լիզան։—Աւելի լաւ է գնանք ինձ հետ։ Այստեղից հեռու չէ. ես էլ հէնց գնում եմ ճաշելու։ Ունեմ խոզապուխտ և գինի. կը հիւրասիրեմ և սուրճով։

— Այդ կատակները ուրիշի համար պահիր,—հպարտօրէն պատասխանեց երիտասարդը։

— Ճիշդ եմ ասում,—պնդում էր Լիզան,—մի վիրաւորվիր։ Ես հասկանում եմ, որ դու ինձ հաւասար չես և պատահաբար միայն ընկել ես այդ դրութեան մէջ... Գնանք։

Երիտասարդը զիջեց։

Լիզան ուրախութիւնից իրան կորցնելով ճանապարհին բոլոր ժամանակ հիւրասիրում էր, մի տեսակ խանդաղատութիւնով, չը նկատելով նրա շրթունքներից չը հեռացող հանելուկային ժպիտը։

Լիզայի սենեակը մաքուր էր և դուրեկան։

Մինչդեռ նա զբաղված էր լամպը վառելով և սեղանը ծածկելով, հիւրը նստեց՝ չորս կողմը ուշադրութեամբ նայելով։

— Դիտում ես իմ կարասիքը,—հարցրեց Լիզան,—առանձնապէս ոչինչ, բայց բոլորը կարգին է. ես ձեռք եմ բերել քիչ-քիչ... Արի, կեր։ Իմ մտքիցս չէ հեռանում, որ դու երկու օր ոչինչ չես կերել։ Կեր ինչպէս հարկն է։

Երիտասարդը ըստ երևոյթին քաշվում էր։

— Կարող ես ուտել բոլորը. ես բոլորն չեմ ուզում,—խրախուսելով ասաց Լիզան,—կեր հանդարտութեամբ և խմիր, որ չը հիւանդանաս։ Ջես գնալու ի հարկէ ուրեք տեղ։

— Ո՞ւր պէտք է գնամ,—տխրութեամբ պատասխանեց երիտասարդը։

Լիզան կարմրեց. նա յիշեց, որ իր հիւրը գիշերելու տեղ չունէր։ Նկատելով, որ նրա հայեացքը ակամայից ուղղված էր մահճակալին, լսելի ձայնով ասաց իր մտքում ծագածը.

— Դու հիանալի կերպով կարող ես մնալ այստեղ։

Երիտասարդը այնպիսի տարօրինակօրէն նայեց Լիզային, որ վերջինս շտապով աւելացրեց.

— Ես այդ ոչ նրա համար, որ դու... ոչ, ոչ... ես կարծում էի միայն... ես ուզում էի առաջարկել քեզ հանգստանալ այստեղ։ Դու հպարտ ուսանող ես... ես գիտեմ, որ դու ոչինչ նման բան չես անում... Ամբողջ հոգով խնդրում եմ քեզ՝ այնպէս պարզօրէն գիշերիր ինձ մօտ։ Վաղը վեր կը կենաս և թարմացած ոյժով կերթաս պարապմունք որոնելու. ընդունիր այս ընկերաբար։ Ինձ կոչում են Լիզա։ Ով գիտէ, կարելի է մենք դարձեալ պատահենք, երբ քո գործերը լաւացած լինեն, և մենք կը լինենք բարի ընկերներ։ Իսկ այժմ ժամանակ է սուրճ խմելու։

Նա զարմացած նայում էր Լիզային կարմրելով։

— Թող սուրճի եռալը ընկնի, Լիզա,—ասաց նա,—դու սքանչելի աչքեր ունես և ընդհանրապէս հիանալի աղջիկ ես։ Գուցէ և հարկաւոր չէր. յամենայն դէպս, ժամանակ է վերջ տալ այս կատակին։

Նա վեր կացաւ։

Լիզան հիասթափված նայում էր նրան։

— Այո, իմ արարքս իսկապէս շատ հեռու է տանում ինձ,—փնթփնթաց երիտասարդը կիսաձայնով և ամօթխածութեամբ։

— Ջէ որ սա փողոցային աղջիկ է։—Եւ առաջվայ նման ծիծաղաշարժ ժպիտով վրա բերեց.

— Ես կատակ էի անում, ես աղքատ չեմ։ Ուզում էի փորձել միայն, թէ ճիշդ է արդեօք քո մասին ունեցած կարծիքս։ Դու շատ սիրելի գտնվեցիր։ Լիզա, չեմ ուզում, որ փոխմանած լինէիր հիւրասիրութեանդ համար։

Եւ այս խօսքերի հետ նա սեղանի վրա դարսեց մի քանի ոսկէ դրամներ։

Լիզան գունատվեց և հեկեկալով շշնջաց.

— Ի՞նչ կարիք ունէիր սուտ խօսելու և խաբելու։

— Գիտե՞ս, ես գրող եմ. ես ինձ նուիրել եմ կանանց բնաւորութեան ուսումնասիրութեան գործին. դու մի նեղանայ, որ չես հասկանում. գործը վերջացաւ քեզ համար ոչ վատ ձևով։

— Ուրեմն քո բոլոր ասածները լոկ մտացածին բաներ են,—նորից հարց տուեց Լիզան։

Աղջկայ կապոյտ աչքերը մթագնելով սևացան։ Գրողի սրտի վրա ծանրացաւ մի տեսակ կարծր զգացմունք։

— Բարի գիշեր,—շտապօրէն փնթփնթաց երիտասարդը և դուրս եկաւ տնից։

Լիզան յանկարծ վեր թռաւ ինչպէս կաթուածահար։

— Խաբող, խաբեբայ, գող, վախկոտ. այո, ես փողոցային աղջիկ եմ, բայց դեռ ոչ ոք չէ ծաղրել իմ բարօրութիւնը, ոչ ոք ինձ այնպէս չէ ամբաստանել, ինչպէս դու. առ, վերցրու քո պիղծ փողերը, բռնիր։

Եւ Լիզան շպրտեց դրամները սանդուղքներից արագօրէն իջնող հոգեբանի ետևից։

Դուռը դղրդոցով փակվեց։ Լիզան խելագարի նման սենեակում ջղային քայլերով յետ ու առաջ էր գնում հեկեկալով։ Ցասումը և կատաղութիւնը յուզում էին նրան։ Նա զգում էր, որ այդ հիանալի պարոնը աւելի կոպիտ էր և անգութ, քան բոլոր նրանք, որոնց հետ նա միշտ պատահել էր մինչև այժմ։

Նա՝ ինչպէս գող՝ յափշտակեց Լիզայի կարեկցութիւնը և արհամարհեց բոլորը, ինչ որ կար նրանում լաւ։

Թարգմ. Բ. Մկրտումեան

թէ գրամ՝ Միխայիլ Ֆէօդորովիչի ժամանակներից։

◆ Ուսուցչական կուրսերի արգելումը.— Ներքին գործերի մինիստրութիւնը թոյլ չէ տուել կազմել այս ամառ կուրսեր՝ ուսուցիչների համար։ Պատճառը այն է, որ անցեալ տարվայ կուրսեր հիմնող մասնաժողովը շեղվել է իրան թոյլ տրված ծրագրից։ Պետերբուրգ էին հաւաքվել արդէն մի քանի հարիւր ուսուցիչ, եկել էին մինչև անգամ Զաբայկալեան շրջանից ու մնացին անելանելի դրութեան մէջ։

◆ Հեռացված ուսանողների ընդունելութիւնը.— Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը վճռել է ընդունել համալսարանում՝ անցեալ տարվայ հեռացված ուսանողներից 70-ին։

◆ Գրավաճառների համար սիւրպրիզ.— Խուզարկու ոստիկանատուն ամբողջ սայլերով գրքեր են տարվում, գողացված Մոսկվայի գրավաճառներից։ Գողացված են 10,000 ռուբլուց աւելի, իսկ գրավաճառները ոչինչ չեն իմացել։

◆ Պսակներ՝ Ալէքսանդր III-ի արձանի ստորոտում.—Մայիսի 30-ին, Ալ. III-ի արձանի բացվելու օրը, նրա ստորոտում դրվեցին 100-ից աւելի պսակ՝ յայտնի անձնաւորութիւններից ու հիմնարկութիւններից։ Նրանց թւում, ամենից առաջ, պսակ դրեց Սերբիայի պատգամաւորութիւնը, յետոյ՝ Բուլղարիայի պատգամաւորութիւնը, Մոսկվայի քաղաքային վարչութիւնը, ռուս ազնուականները, Քիշինեվից նոր եկած առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոսը՝ յանուն Վեհափառ Կաթողիկոսի։ Կաթողիկոսի անուան պսակը արծաթի էր։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

(Քննադատական էտիւդ)

Դու այնտեղ էիր, այն աղմկահեր
Կեանքի մշուշում...
Դու կեանքն ես տեսել, դու կեանքն ես յիշում...
Ես ցուրտ մշուշում.
Իմ հոգու համար չը կայ արշալոյս —
Անձրե՛ւ է, տօ՛ւն*)...
Վ. Տէրեան

I

Նշանակալից են այս տողերը Վ. Տէրեանի «Մթնշաղի անուրջները» բնորոշելու համար։ «Դու... այն աղմկաբեր կեանքի մշուշում... Դու կեանքն ես տեսել... Ես ցուրտ մշուշում...»։ Այո, աղմկոտ կեանքից հեռու, սեփական ցնորքների, սուբեկտիվ մտորումների «մշուշում» են ծնունդ առել երիտասարդ բանաստեղծի «Մթնշաղի անուրջները», «աղջամուղջի» ցնորքները։

Սակայն բաւական չեն այդ բնորոշումները. բանաստեղծի տրամադրութիւնների ու մտորումների աղբիւրը որոնելու համար, այլ խօսքերով՝ նրա մօտիւների մօտաւոր հասարակագիտական էկվիվալենտը գտնելու համար անհրաժեշտ է վերյիշել պատմական այն մոմենտը, երբ նա հանդէս եկաւ իր բանաստեղծութիւնների առաջին շարքով։

Դա այն ժամանակն էր, երբ հասարակական կեանքի վրա թեւատարած փռվել էր քաղաքական ծանրագին մղձաւանջը։ Սոցիալական հակադիր խաւերի բուռն պայքարին յաջորդել էր մի մռայլ ու ճնշիչ կացութիւն։ Ցոգնատանջ մարտիկների վրա տարածվել էր անհաւոր մահվան մռայլ ուրուականը։ Անեղ փոթորիկի անխնայ աւերածութիւնից յետոյ, մի պահ ամենուրեք թագաւորում էր ծանր ու սպանիչ տրամադրութիւն։ Մի պահ նենգաւոր վրիժառութեան վայրագ հետևանքները իրանց մէջ էին կրում յոռետես մտքի լալագին հնչիւնները... Ցուսահատված, ընկճված տարրերի վրա իշխում էր մահվան սոսկալի երկիւղը, տիրապետում էր տանջալից կեանքի լիակատար ունայնութեան գաղափարը։ Մարդկային հասարակութիւնը իր տարերային ամբողջութեամբն անգամ հռչակվել էր յաւիտենական թշուառութեան դատապարտված. նրա բիւր տենչանքներն ու պայքարները համարվում էին անզօր դիմադրութեան ունայն ու թոյլ փորձեր. նրա բոլոր ձգտումների ու ցանկութիւնների առջև ծառացած էր երկաթեայ ամրապինդ դուռը, որի այն կողմը անքննելին ու անիմանալին էր միայն թագաւորում... Բաւական է յիշել Լ. Անդրէեվին և մի շարք աստուածներ որոնողներին։

Ի՞նչ է կեանքը, եթէ ոչ մի սոսկալի խաբոյկ, որի բոցն ու հուրը սաստկանում է կամ նուազում անողոք ճակատագրի տարերային կոյր կանխորոշումներով։ Ի՞նչ է կեանքը, եթէ ոչ անհուն տառապանքների մի սոսկալի տարտարոս։

Կեանքի այս մռայլ ժխորից ո՞ւր դիմել, գէթ մասամբ, գէթ վայրկենապէս ամոքելու ալարագ մարդու յոգնատանջ մարմինն ու խռոված հոգին։

Ո՞ւր դիմել։

Եւ ահա սոցիալ-քաղաքական կեանքի այդ կատաղի յեղաշրջման մէջ հասարակական յուսահատված, լքված խմբակցութիւնները ընկան միստիք մտորումների մէջ, վերացան անարգների ամբստրակտ, ամուլ բարձունքները՝ ապրելու համար սոսկ իրանց սուբեկտիվ զգացողութեան սահմանափակ պատեաններում։ Նրանք հեռացան, նրանք հրաժարվեցին ռէալ կեանքի այն ժխորից, որտեղ իսկապէս տարբերվում են ապագայ մարդկութեան ազատագրման զէնքերը։

*) Ընդգծեցինք մենք։

Ս.

Ցոռի, յուսահատեցնող տրամադրութիւնների այս ծանր մթնոլորտում առաջին անգամ հանդէս եկաւ Վ. Տէրեանը իր «Մթնշաղի անուրջներով»։

Բանաստեղծը յուսահատված է կեանքից. պէսիմիզմը նրա լիրիզմի գլխաւոր շեշտն է. նա ճգնում է մռայլել կեանքի պատկերը. նա կեանքի միայն բացասական կողմն է նկատում. ճգնում թշուառութեան, տառապանքի, համատարած վշտի անսպառ աղբիւր հռչակել նրան։ Սէրն ու թախիծը, երազն ու ցնորքը, մահն ու խաւարը, յուսահատութիւնն ու յոռետեսութիւնը, մէգ-մշուշն ու ցուրտ-խաւարը հոգեկան տարբեր յոյզեր են ծնում կեանքի իսկական պայքարից տակաւին հեռու կանգնած բանաստեղծի մէջ։ «Մթնշաղի անուրջներում» Վ. Տէրեանը մի ռոմանտիկ քնարերգակ է. նրա վերապրումները կեանքի և մտքի պայքարի ծնունդ չեն. նրանք ծնվել են առաւելապէս ցնորքների, երազների սահմաններում։ Ուստի և իր այս «անուրջներում» նա առաւելապէս սուբեկտիվ է. նրա տառապանքների միջավայրը՝ մենակ իր սիրտն է. չը նայելով որ նրա այդ յոռետես հայեացքը կազմակերպվել է դրսի աշխարհի զօրեղ ազդեցութեան տակ, սակայն նա այդ աշխարհի սոսկ մակերեւոյթին է ծանօթ։ Նա այնքան է տարված, կլանված իր ցնորքներով ու երազներով, որ բազմերանգ ու տարտամ կեանքի բովանդակութեան խորութիւնը նրան չէ յափշտակում։ Բայց միևնոյն ժամանակ նա չէ ատում կեանքը, այլ նրա ներքին պայքարի թափը միայն երկիւղ է ազդում բանաստեղծի վրա, ուստի յուսահատված իր անկարողութիւնից ու տիրող տրամադրութիւնից՝ նա առաւելապէս զբաղվում է սոսկ իր հոգով ու սրտով։

Իր «անուրջների» շարքը նա սկսում է սիրոյ մի մելամաղձիկ նուագով, մի հանգամանք, որ անխուսափելի է բոլոր քնարերգուների համար։ Զգացմունքների անկեղծութիւնն ու արտայայտութեան հարազատութիւնը ըստ ամենայնի բէլիէֆ կերպով են նշմարվում նրա «տխրութեան» մէջ։ Այս երկու առաւելութիւնները անբաժան են բանաստեղծի ոտանաւորների ամենամեծ մասին։ Աննշմար կերպով սիրոյ զգացմունքը զարթնում է բանաստեղծի սրտում և նրա էութիւնը պարուրում «անուրջ կոյսի» սուրբ շշուկով։

Սահուն քայլերով, աննշմար, որպէս քնքոյշ մութի թև,
Մի ստուեր անցաւ ծաղիկ ու կանաչ մեղմիւ շոյելով.
Իրիկնաժամին, թփերն օրօրող հովի պէս թեթև
Մի ուրու անցաւ, մի գունատ աղջիկ ճերմակ շորերով...
Արձակ դաշտերի ամայութեան մէջ նա մեղմ շշնջաց,
Կարծես թէ սիրոյ քնքոյշ խօսք ասաց նիրհող դաշտերին.—
Ծաղիկների մէջ այդ անուրջ կոյսի շշուկը մնաց
Եւ ծաղիկները այդ սուրբ շշուկով իմ սիրտը լցրին...

Եւ ապա յաջորդում են այդ զգացմունքի բնական հետևողութիւնները. անվերջ թախիծը, կարօտն ու մելամաղձոտութիւնը, ողբն ու հառաչանքը, ապա յուսահատութիւնը.

Դու անհոգ նայեցիր իմ վրա
Ու անցար քո խաղով կանացի.
Ես քեզնից դառնացած հեռացայ,
Ես քեզնից հեռացայ ու լացի...

Անաչող սէրը, չիրականացած երազը բաւական է ռոմանտիկ հովերի ենթակայ բանաստեղծի համար, որ նրա հոգին մռայլվի, աշխարհը նրա աչքին մթնի և իր առջև այլ ևս լոյսի ու յոյսի և ոչ մի նշոյլ չը նկատի։

Ո՛չ արտասունք, ոչ մրմունջ սգաւոր,
Հեռացէ՛ք, մոռացէ՛ք ինձ յաւէտ.
Իմ ուղին միշտ մթին մենաւոր,
Կը գնամ իմ դժկամ ցաւի հետ։

Ցուսահատված ու լքված, նրա համար այլ ևս «շողող ո՛չ մի շող չի ժպտայ», նրա շուրջը միմիայն «մութ ու մէգը» պիտի տիրէ, նրա ճամբան պիտի դառնայ «անվախճան մի գիշեր», այլ ևս նրա «վերևը թող արև չը խնդայ, լոկ երկունք, լոկ արցունք թող լինի»...

Եւ ահա կեանքը բանաստեղծի համար դառնում է յուսահատեցնող, ընկճող մի միջավայր, որի մի թեթև հպումը անուրջների մէջ դեգերող բանաստեղծին լքում է ու գլորում պէսսիմիզմի գիրկը։

Եւ ահա հեծեծող ու հառաչող բանաստեղծը կը թողնի կեանքի այս աղմկոտ ժխորը, կառանձնանայ իր անուրջների մէջ և կը սկսի երազել «մենակութի՜ւն» և «լռութի՜ւն» և ապա կը յօրինի սեփական թաղման տխուր վերջերգանքը, որի մէջ սակայն կը դնի գեղեցիկ երաժշտականութիւն, բանաստեղծական աւիւն ու քնքոյշ նրբաշնակութիւն.

Ինձ թողէք, երբ կարմիր վերջալոյսն է մարում...
Ինձ թողէք, երբ տխուր մթնշաղն է իջնում...
Երբ շողերն են մեռնում, ծաղիկները՝ ննջում...
Իմ շիրմին գալկացնող ծաղիկներ ցանեցէք,
Որ խաղաղ ու հանդարտ մահանամ.
Ինձ անլաց թաղեցէք, ինձ անխօս թաղեցէք.
Լռութի՜ւն, լռութի՜ւն, լռութի՜ւն անսահման...

Եւ յիրաւի ի՞նչ էր մնում անել թշուառ բանաստեղծին, եթէ ոչ մահ երազել, եթէ ոչ թաղման մեղեդին յօրինել, երբ նրան այլևս անելու ոչինչ չէր մնում, երբ հասարակական կեանքը նա թողել ու հեռացել էր, երբ մարդկանց մէջ նա իրան միայնակ էր զգում.

Բիւր մարդոց մէջ,
Պաղ մարդոց մէջ,
Որպէս տրտում
Անապատում—
Մենակութի՜ւն,
Մենակութի՜ւն...

Եւ «այս տրտում երկրի ցրտում» նրա հոգու մէջ ի՞նչը կարող էր տեղ գտնել, եթէ ոչ «ցուրտն ու մէգը», քանի որ նա մարդկային կեանքի ժխորից խուսափում էր, այն ժխորից, որը միայն ընդունակ է ջերմութիւն հաղորդել իրանց մենութեան ցրտում սառչող ու դողդողացող երազողներին։ Կեանքի ջերմացնող թափից հեռու, սուբեկտիվ մտորումներով յափշտակվածի ճակատագիրը ակնյայտ է։

Եւ իմ հոգում,
Ցուրտ ու մէգում,
Խինդը մեռաւ,
Բաղձը մարաւ
Անվերադա՛րձ,
Անվերադա՛րձ...

Ցուսահատութեան, յոռետեսութեան ծայրայեղ աստիճանն է սա. մի մոմենտ է, երբ յուսաբեկ միտքը կորցնում է իր պայծառ գիտակցութիւնը, երբ տանջանքը քարացնում, կաշկանդում է, երբ յոգնատանջ, ցաւոտ մարմինը խռոված հոգու հետ դաշն է կապում սեփական գոյութեան գաղափարն անգամ ժխտելու համար։ Ցուսահատ մտքի, դառն զգացումների, խեղդող արցունքների մէջ գալարվող բանաստեղծը միայն ընդունակ էր այն խելակորոյս աղաղակը արձակել, որ այնպէս զօրեղ թափով արտայայտել է Վ. Տէրեանը.

Մոռանա՛լ, մոռանա՛լ ամեն ինչ,
Ամենի՛ն մոռանալ.
Չը սիրել, չը խորհել, չափսոսալ—
Հեռանա՛լ...
Այս տանջող, այս ճնշող ցաւի մէջ,
Փշերում այս անշող
Արդեօք կա՞յ իրիկվայ մոռացման,
Մոռացման ոսկէ շող...
Մի վայրկեան ամենից հեռանա՛լ,
Ամենի՛ն մոռանալ.—
Խաւարում, ցաւերում քարանալ
Մի՛ն-միայն...
Մոռանա՛լ, մոռանա՛լ ամեն ինչ,
Ամենի՛ն մոռանալ.
Չը սիրել, չը տենչալ, չը կանչել,
Հեռանա՛լ...

Ցիրաւի ո՞րչափ զօրեղ, ո՞րչափ թափանցող է այս յուսահատական աղաղակը. այստեղ կայ տարերային մի սարսափ, այստեղ կայ վշտի ու տառապանքի մի սոսկալի մորմոք, անասելի ցաւերի մէջ գալարվողի մի ջղային աղաղակ...

Հեռանա՛լ, մոռանա՛լ...
Խաւարում, ցաւերում քարանալ
Մի՛ն-միայն...

Սա Վ. Տէրեանի մռայլ պեսիմիզմի կուլմինացիօն կէտն է, ամենաբարձր գագաթնակէտը. սա աւելի զօրեղ է՝ քան ինքը մահը, աւելի ծանր՝ քան ինքը տանջանքը... Սակայն դա «մի վայրկեան» էր, երբ բանաստեղծը տենչում էր «ամենից հեռանալ». մթնացած, մռայլված գիտակցութիւնը հետզհետէ պարզվում է և երազուն բանաստեղծը ճգնում է մի փոքր ցած թեքվել իր վերացական եթերից...

Բայց այնու ամենայնիւ «Մթնշաղի անուրջները» ցնորքների ու երազների բանաստեղծութիւն է. բանաստեղծը այստեղ միմիայն սաւառնում է իր անուրջների եթերում, որոնք սակայն հիւսված են ցաւ ու տառապանքների աննշմար հիւսերից։ Սոսկ անուրջներով ապրած մոմենտին բանաստեղծը անկարող է չը տարվել ռոմանտիկ հովերով. այդ մոմենտին նրա մէջ գերակշռում են առաւելապէս զգացմունքները, որոնց տարափի մէջ շատ անգամ կորչում են կամ աղօտ մնում երգչի մտքի ոլորուն թռիչքները։

Վ. Տէրեանի ռոմանտիզմը երբեմն նոյնիսկ սահմանակցում է սանտիմենտալիզմի որոշ տարրերի հետ. նրա զգացմունքների վեղձունքները առատահոս են այն աստիճան, որ երբեմն հանդէս են գալիս ամենաչնչին առիթից. նրա այդօրինակ տողերը յիշեցնում են վերոյիշեալ երկու տարրերի բնորոշ պատկերը. գերեզմանը, խաչքարը, ծովն ու լուսնեակը, անտառն ու առուն և երազուն կամ աղօթող ու թախծոտ պատանու թշուառ կերպարանքը...

Բայց իր անրջական բարձունքների բուրուկը չէ մնում բանաստեղծը. բարեբաղդաբար, կեանքի ազդակները որոշ չափով կատարում են իրանց դերը. նրա ցնորամիտ երազների մէջ մենք երբեմն նկատում ենք յոյսի թոյլ նշոյլներ, նշմարում ենք մի թախիծ, որի ետևը թաղված է կեանքում ապրելու առայժմ թոյլ տենչանքը, սակայն դրանք մի-մի կայծեր են՝ խորունկ թաղված մոխիրների տակ։

Ինձ այրում է միշտ մի անյագ թախիծ,—
Ցաւիտեան դիւթող անյայտ ճանապարհ...

Բայց այդ ճանապարհը մի անյայտ անորոշութիւն է բանաստեղծի համար. նրա մէջ սկսվել է յեղաշրջման մի ինչ-որ պրոցես. սակայն ո՞ր կողմն է թեքվելու նա՝ դէպի երկինք թէ՞ երկիր։ Նա տակաւին վայր չէ իջել իր բարձրութիւնից, նա ուզում է շարժվել, բայց ո՞ւր. նիրհող դաշտերի մէջ բանաստեղծի «սիրտը մեռնում է» և նա դիմում դէպի երջանիկ անյայտը, անորոշը, որը, նրա կարծիքով, հեռո՜ւ, շատ հեռո՜ւ է գտնվում «այս ունայնաշունչ տխուր դաշտերից»։

Սիրտս մեռնում է, լեռնագագաթներ,
Ներքևում նիրհող դաշտերում կանաչ։
Իմ երազները ձեր գիրկն են թռչում—
Բա՜րձր, դէպի բա՜րձր, արեգակին մօտ,
Ուր խանձ բոցերի խուրձեր գողդոջուն
Լուռ թալկանում են երկնում անաղօտ։
Հեռո՜ւ, օ հեռո՜ւ այս ունայնաշունչ
Տխուր դաշտերից, հանդարտ ու անկեանք.—
Փրկէ՛ք ինձ, անել գագաթներ չունչ,
Սիրտս բորբոքէք, բարձրութեան բոցերանք.
Թող իմ աչքերը լոյսից կուրանան,
Թող սիրտս լցվի արևի բոցով.
— Օ, երջանկութի՜ւն անել բարձրութեան,
— Լուսեղէն երկնի անեզրական ծով...

Բայց այս անյայտը նրան չէ յեղաշրջում ըստ հարկին. այդ բարձրութեան վրա նա անելու գործ չունի. նա պէտք է իջնի երկրի վրա, յիշէ այն հողը, որտեղից նա վերացել է իր երազների աշխարհը։ Եւ նա իջնում է, յիշում հայրենական հողը, բայց օտար համարում այն, նեղ ու սահմանափակ։

Բանաստեղծը զգում է, որ հայրենական հողը, որից նա անջատվել էր ու թեւակոխել իր սուբեկտիվ մտորումների սահմանները, իրան այլևս բաւարարել չեն կարող. եթէ յոռի, յուսահատ կացութեան մէջ ճգնում է երբեմն նայել դէպի ապագան, այդ դէպքում նրա լքված էութիւնը վերածնող, թարմացնող սպեղանին ո՛չ թէ կրկին նոյն հայրենական նեղ մթնոլորտն է լինելու, այլ մի աւելի լայն հորիզոն։ Բայց ի՞նչ աշխարհ է դա, բանաստեղծի համար դա տակաւին պարզ չէ։

Դա այն նացիօնալիստական տենդենցն է, որ բանաստեղծի աչքում միանգամայն կորցրել է իր հրապոյրը. նա ուրիշ ուղիներ է որոնում։

Միևնոյն է ինձ հիւսիս թէ հարաւ,—
Մի խենթ տագնապ կայ իմ հիւանդ սրտում,
Կայ իմ հոգու մէջ մի անյագ ծարաւ...

Նրա գիտակցութեան մէջ ծնունդ են առնում կեանքի տարբեր ուղիների գաղափարները, սակայն աղօտ են նրանք. անհրաժեշտ է, որ նրանք սեփական պայքարող հոգու բովով անցնեն.

Ես չը գիտեմ ո՞ւր են տանում հեռաւոր
Ուղիների ժպտաւէտներն անհամար...
Օձանման ոլորումով հեռախոյս
Ինձ կանչում են ուղիները բիւրաւոր.
Արդեօք ո՞ւր ես, խորհրդաւոր արշալոյս,
Հանդիպումի երջանկութեան պայծառ օր...

Բանաստեղծը կանգնած է իր անուրջների ու եռացող կեանքի ժխորի միջև. նա տատանվում է ու երերվում. այժմ նա ոչ երկինքի՝ իր անուրջների մաքուր, հարազատ երգիչն է և ոչ էլ երկրի՝ կեանքի. նա կանգնած է երկու ճանապարհի միջև.

Դեռ է նաև անակնկալն,
Մութով կարված երկնից ու հողից...

Բայց և այնպէս տատանված բանաստեղծի խոցոտ սրտում կատարվել է էվօլիւցիան. դա ակներև փաստ է. իր երազները ցնորամիտ, որ անջատ էին սաւառնում կեանքի աշխատանքից, կորցրել են այլ ևս իրանց բացարձակ նշանակութիւնը. այժմ բանաստեղծի մէջ կազմակերպվում է հեռաւոր կեանքի իդէալական պատկերը, որը տակաւին երազի կերպարանք ունի.

Հեռու երկրի լուսէ հովտում
Օրերն ուրիշ երգ են հիւսում.
Կեանքից յոգնած սիրտս տրտում
Այն երկիրն է միշտ երազում...

Նորաբաց գարունը սակայն վերջնականապէս բուժում է յոռետեսութեամբ խոցված բանաստեղծի սիրտը, ծաղկաբոյր գարունը նոր եռանդ, թարմ ոյժ է ներշնչում նրա հոգու մէջ, և ահա յեղաշրջված, վերանորոգված, նա դուրս է գալիս «մենութեան բանտից», և «ուրիշ երգեր են հնչում նրա սրտում»։

Զուգել ես նորից դաշտ, անտառ ու լեռ,
Գարո՛ւն, ամեն տեղ նոր կեանք ես վառել.
Իմ սրտում էլ ես թևերդ փռել,
Իմ հոգում էլ ես հրդեհել նոր սէր։
Եւ ահա կրկին զուարթ ու ջահել,
Դուրս եկայ տխուր մենութեան բանտից.
Պայծառ աչերդ ողջունում են ինձ,
Եւ ես չեմ կարող իմ ճիչը պահել։
Բացել ես իմ դէմ ոսկեղէն հեռուն,
Ծաղկել ես սարում, անտառում, արտում...
Ուրիշ երգեր են հնչում իմ սրտում—
Ողջո՛յն քեզ, արև, ողջո՛յն քեզ, գարուն...

Բանաստեղծը դիմում է դէպի իրական կեանքը, իջնում է իրականութեան եռուն միջավայրը. այստեղ նա պէտք է թօթափէ իր վրայից ռոմանտիզմի և մասամբ միստիցիզմի շերտաւոր փոշին և ապա մտենայ օր ու գիշեր զարթնվող ժրաջան կեանքին։

Տեսնենք, թէ ի՞նչ ուղիներով է մտնում բանաստեղծը կեանքի ալեկէջերին և ինչպէս է արտայայտում իր հոգեկան այն յոյզերը, որոնք ռոմանտիկ երազող բանաստեղծին պիտի աստիճանաբար խորհող-րէալիստ դարձնեն...

Սուրխաթեան

(Վերջը միւս անգամ)

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Տնային բժշկարան», պրակ. Գ., հրատ. բժշկ. Գ. Բաբեանի, թարգմ. Գ. Վ. Աղանեան, տպված 1911 թ.։

Տնային բժշկարանի այս մասը կազմում է 1903 թւին լոյս տեսած «Բժշկարանի» շարունակութիւնը. բովանդակութիւնը հետևեալն է. ներքային, մանկական հիւանդութիւններ և վիրաբուժութիւն։ Ներկայ հատորը, որ բովանդակում է մօտ 460 երես, բոլորովին չէ համապատասխանում իր խորագրին—«Տնային բժշկարան»—այլ աւելի հեշտութեամբ կարելի է անուանել ձեռնարկ, այն էլ բաւականին անշնորհք և թերութիւններով լի։

Գրքի սկզբի մասը նուիրված է ներքային հիւանդութիւններին, որ իր բոլոր աւելորդաբանութիւններով բռնում է մօտ 170 էջ։ Աւելորդաբանութիւնների մէջ են մտնում յաճախ մանկավարժական-հոգեբանական թէօրիաների անտեղի բացատրութիւնները, որոնք երբէք չէին կարող տնային բժշկարանի նիւթ կազմել։ Մի կողմը թողնելով տպագրական տառասխալները, մենք կանցնենք ամենախոշոր թերութիւններին՝ առաջ բերելով միայն շատ քիչ նմուշներ։

Կարդալով մէջք-ուղեղի և մանկական հիւանդութիւնները, մենք յաճախ պատահում ենք այնպիսի հիւանդութիւնների նկարագրութեան, որոնք մեզ բոլորովին անծանօթ են մնում, շնորհիւ նրան որ այդ հիւանդութիւնների հայերէն տերմինն է տրված, և այն էլ այնքան խրթին, որ նոյն իսկ բժիշկներին դժուար ըմբռնելի կը լինի. օրինակ՝ կաթնանկախտ, ծծի երեխաների սուր աղեռում, առջևի ողնաշարի գորշ նիւթի արագընթաց բորբոքում... Թէ ինչ կարելի է հասկանալ նման տերմիններից, մեզ համար անհասկանալի է. մեր կարծիքով՝ նման հիւանդութիւնները նկարագրելիս անհրաժեշտ է տալ ռուսերէն և լատիներէն տերմիններն ևս, քանի որ հայերս դեռ չունենք որոշ ընդունված և ամենքին մատչելի բժշկական դարձուածքներ. և դեռ վատ չէր լինի, եթէ փակագծերում դրվէր (ըստ կարելւոյն) հղած զանազան բարբառներով գործածվող անունները, իսկ ցանկի մէջ դրանց յիշել միանգամայն անհրաժեշտ է, որպէսզի այդպիսով օգտվողը հնարաւորութիւն ունենայ ցանկացած հիւանդութիւնն հեշտութեամբ գտնելու. այն ինչ՝ ներկայ եղանակով, ընթերցողը եթէ ուզում է որոշ հիւանդութեան մասին կարդալ, նա ստիպված է ամբողջ գիրքը կամ որոշ բաժինները ծայրէ-ծայր նայել, և այն էլ հարց է, թէ կարո՞ղ է հաստատապէս համոզվել, որ իր գտած հիւանդութիւնը համապատասխանում է ցանկացածին թէ ոչ. այս տեսակ նկարագրված հիւանդութիւններ կարդալով՝ մենք որոշ ախտանիշների (սիմպտոմ) հիման վրա կարող ենք որոշել որևէ հիւանդութիւն և դիագնոզ դնել, այն ինչ տնային բժշկարանից սա չէ պահանջվում, այլ հակառակը. իմանալով որևէ հիւանդութեան անունը մենք ուզում ենք սովորել խնամելու՝ բժշկութեան եղանակը. և այդ իսկ նպատակով անհրաժեշտ է, որ այս տեսակ բժշկարանների մէջ նկարագրվէր խնամելու՝ բժշկութեան զանազան եղանակների մասին, այն էլ առանձնապէս տեղ տալով պարզ, հեշտ միջոցներին. իսկ ներկայ գրքի մէջ յաճախ գտնում ենք ախտանիշների ամենամանրակրկիտ, երբեմն նոյն իսկ աւելորդաբանութիւնների հասցրված մանրամասնութիւններ, որոնք երեսներ են բռնում, իսկ բժշկութեան մասին միայն մի քանի տող է գրված։ Խոշոր պակասութիւնների թւին է պատկանում և այն, որ գրքի խմբագրողը մի քանի հիւանդութիւնների վերաբերմամբ առանց երկար ու բարակ մտածելու ամենապարզ կերպով յայտարարում է, թէ հիւանդութիւնը անբուժելի լինելով՝ մահը անխուսափելի է. սա սխալ հայեացք է. երբէք բժիշկը չը պէտք է թոյլ տայ հիւանդին (կամ նրա մտերիմներին) ասելու, թէ ձեր հիւանդութիւնը անբուժելի է, քանի որ դրանից ոչ մի օգուտ չը կայ, այլ անտեղի սարսափ...

Գալով դեղերի անուան, դարձեալ անվերջ թերութիւններ. դեղերի անունները յաճախ գրված լինելով (կամ աւելի ճիշդ՝ թխված լինելով) միմիայն հայերէն բառով՝ բոլորովին անհասկանալի են մնում. այսպէս, օրինակ՝ շալելի թրմոց, փայլունկի ճարպ, կատուախոտի ոգեթրմոց և այլն... Սրանք մեծ պակասութիւններ են, քանի որ հաստատ կարող ենք ասել, որ շատ քչերը կիմանան, թէ կատուախոտի ոգեթրմոցը կը նշանակէ валерьянная настойка կամ փայլունկի ճարպը՝ ձկան իւղն է. մենք ոչինչ չէինք կորցնի, եթէ գրված լինէր «կատուախոտի ոգեթրմոցի» փոխարէն «վալերիանի կաթիլներ» և այլն. և սա պարզ է, քանի որ բժշկարանի նպատակը մեզ հայերէն սովորեցնելը չէ։ Անյարմարութիւնների թւին պէտք է վերյիշել և դեղերի չափը, որը նշանակված է գրաններով. աւելի յարմար կը լինէր եթէ նշանակված լինէին գրամներով, քանի որ այսօր ամենուրեք գործածական է գրամների չափը։ Բժշկարանի լեզուն շատ անհասկանալի է, մանաւանդ նկատելի է անհամապատասխան դարձուածքների գործածութիւնը, օրինակի համար՝ մանրէներ սատկեցնել. բժշկականութեան մէջ մանրէների վերաբերմամբ երբէք չենք ասում «սատկեցնել». սա յատուկ է շների և նման այլ կենդանիների վերաբերմամբ. իսկ մանրէների (բացիլների, բակտերիաների) համար գործածական է «ոչնչացնել» խօսքը։ Մէկ ուրիշ տեղ կը պատահէք «իր» և «մարմին» բառերի սխալ հասկացողութեանը և այլն...

Երեխաների հիւանդութեան մէջ, ծծմայր վարձելու կանոնների մէջ հակասութիւններ կան (երես 180). 4) ծծմօրը պէտք է վերցնել նրա յղութիւնից 4—6 շաբաթ անցնելուց ոչ առաջ և 2—3 ամսից ոչ ուշ, հետևաբար ծծմայրը պէտք է լինի մօտ 2 ամսվայ յղի կին (?)։ Ապա նոյն երեսում 6) «Յղի ծծմայր չը պէտք է վարձել»։ Արդ սրանցից ո՞րն է ճիշդը՝ ծծմայրը մօտ երկու ամսվայ յղի կին պէտք է լինի (4-րդ կէտ) թէ՞ չը պէտք է յղի լինի (6-րդ կէտ). գուցէ մեր յարգելի խմբագրողը ցանկացել է չորրորդ կէտում յղութիւնից բառի փոխարէն ազատվելուց գրել. այն ժամանակ ուրիշ հարց է։ Նման դժուար ըմբռնելի դէպքեր շատ կան այս Գ. պրակի մէջ, որոնց հասկանալու համար կամ պէտք է պատկանել մեդիցինայի պերսօնալին և կամ գուշակութեամբ պէտք է խնդիրը պարզել։

Դժբաղդաբար մենք չենք կարող ներկայ հատորի բոլոր պակասութիւնները առաջ բերել, որովհետև դա հեռուն կը տանի. միայն հետաքրքրական է իմանալ, թէ ներկայ պրակի այս խոշոր թերութիւնների

[illegible]

գրքերից օգտվողները գլխաւորապէս ոչ մեծ պատրաստականութիւն ունեցող դասակարգն է, ուստի և պէտք է աշխատել յարմարեցնել նրանց պահանջներին և պատրաստականութեան և գրել հասկանալի, պարզ և անպաճոյճ լեզուով, չը նայելով կրկնողութիւններին բժշկութեան խնամելու բաժնում, մանաւանդ հիգիէնայի վերաբերմամբ։

Վերջացնելով խօսքս՝ պէտք է ասենք, որ գովելի է թէ հայր Աղանեանի և թէ Բ. Բաբեանի ձեռնարկութիւնը նման գրքերի թարգմանելու և հրատարակելու գործում, բայց և պիտի աւելացնեմ, որ այսպիսի պատասխանատու գործի վերաբերմամբ անհրաժեշտ էր դիմել բժիշկների օգնութեանը՝ խմբագրութեան գործում. կարելի է լինել օժտված գեղեցիկ ձգտումներով, բայց չը պէտք է մոռանալ, որ ամեն մի մասնագիտութիւն իր բարձր կոչումն ու պահանջներն ունի։

Բժ. Վ. Խաչատրեան

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Լեռնականք», Բ., փոքր կովկասեան ժողովուրդների համեմատական ազգագրութեան. Թագաւորեան հասարակութիւն, Գր. Տէր-Պօղոսեանի, Շուշի, 1912 թ., էջ 71, գ. 75 կ.։ 2) «Գիտութեան ձայնը Աստուծոյ գոյութեան մասին», հեղ. Կուրբէի, ազատ թարգմ. Նիկողայոս քահ. Բոսնակեանի, Նոր-Նախիջևան, 1912 թ., էջ 54, գ. 35 կ.։ 3) «Կայէնի ճանկերում», դրամա 5 գ., Աւետիք Առաքելեանի, Նոր-Նախիջևան, 1912 թ., էջ 69, գ. 50 կ.։ 4) «Փտախտը և նրա նշանակութիւնը հին և նոր ձևի փեթակներում», Կ. Ա. Գօրբաչեվի, թարգմ. Ա. Մխիթարեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 59։ 5) «Կեանքի մէջ», վէպիկ, Յովհաննէս Ասլանեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 16, գ. 10 կ.։ 6) «Հին տանը», վէպ ժամանակակից կեանքից, Ս. Թորոսեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 125, գ. 25 կ.։ 7) «Վիկտորիա», (մի սիրոյ պատմութիւն), Կնուտ Համսունի, ռուս. թարգմ. Ս. Թորոսեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 158, գ. 15 կ.։ 8) «Գրագէտ», ուղղագրական ձեռագիր յօդուածներ. առաջին գրքոյկ. կազմեցին Մ. Աբեղեան, Ա. Աբեղեան և Մ. Մատէնճեան, հրատ. Ներսիսեան դպրոցի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 62, գ. 25 կ.։ 9) «Ազգագրական Հանդէս», եռամսեայ, պատկերազարդ, գիրք XXII, 1912 թ., № 1, Թիֆլիս, էջ 263։ 10) «Տարեկան հաշիւ» վասն 1909 ամի, ազգային-կրօնական, բարեգործական և կրթական (1909—1910) հաստատութեանց Նոր-Ջուղայի և 5 գպ. գիւղօրէից, Նոր-Ջուղա (Սպահան), 1912 թ., էջ 70։ 11) «Նոր-Դպրոց» շաբաթաթերթի 1912 թ. №№ 13—14, 15—16, 17—18։ 12) «Կոչնակ» շաբաթաթերթի (Ամերիկա, Նիւ-Եօրք) №№ 12, 13, 14, 15, 16, 17։ 13) «Մալէչ», շաբաթաթերթի (Եգիպտոս, Կահիրէ), այս թւի մարտի 17-ի, և 24-ի №№-ները։ 14) «Տաճար» շաբաթաթերթի (Պօլիս) №№ 8, 9։ 15) «Նոր առողջապահիկ» երկշաբաթաթերթ (Թիֆլիս) №№ 6, 7, 8։ 16) «Վանտոսպ» կիսամսեայ հանդէսի № 10, Վան։ 17) «Հայկունի» կիսամսեայ հանդէսի № 5։ 18) «Մարմնամարզ», պատկ. կիսամսեայ հանդէսի №№ 4, 5, 6, 7, 8. Կ. Պօլիս։ 19) «Հայ գրականութիւն», հանդէս ամսօրեայ, № 9, Զմիւռնիա։ 20) «Շանթ» կիսամսեայ հանդէսի № 18, Կ. Պօլիս։ 21) «Բժիշկ» ամսաթերթի № 2, Կ. Պօլիս։ 22) «Առողջապահ» ամսաթերթի №№ 3 և 4, Թիֆլիս։ 23) «Հասկեր» մանկ. ամսագրի №№ 3 և 4, Թիֆլիս։ 24) «Աղբիւր» մանկ. ամսաթերթի №№ 3 և 4, Թիֆլիս։ 25) «Արօր» ամսաթերթի № 3—4, Թիֆլիս։ 26) «Արարատ» ամսաթերթի № 4, Էջմիածին։ 27) «Աղաղան» ամսաթերթի № 2, Թաւրիզ։ 28) «Armenia» ամսահանդէսի մարտ և ապրիլ №№-ը, Նիւ-Եօրք, Ամերիկա, 1912։ 29) «Вѣстникъ Виноделія» ամսաթերթի № 5, Օդեսսա, 1912. 30) «Земледѣлецъ» ամսաթերթի յունվար և փետրվար №№-ը, Պետերբուրգ, 1912։ 31) «Природа и Люди» շաբաթաթերթի № 18, Պետերբուրգ, 1912. 32) «Mécheroutiette» հանդէսի ապրիլ №-ը, Պարիզ, 1912.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 9 յունիսի

Այսօր լրագիրներում կարդացի Տափի թաղի ս. Գէորգ եկեղեցու հոգաբարձութեան յայտարարութիւնը, որով ի թիւս այլ խնդիրների յայտնվում է, որ պէտք է կատարվի տեղին Արծրունու փոխարէն մի նոր հոգաբարձուի ընտրութիւն։

Շատ զարմացայ. ինչու համար մի և ոչ երկու հոգաբարձուների, որովհետև տեկնոջ հետ վաղուց լրացել է և պ. Մելիք-Բախտամեանի ժամանակամիջոցը։ Եւ որովհետև ներկայ խնդիրը սկզբունքային խնդիր է և մինչև այսօր թողնված է առանց ուշադրութեան, ուստի և մի քանի խօսքով պարզեմ եղելութիւնը։

Ընդհանուր օրէնք է բարեկարգ պետութիւնների մէջ, որ երբ մի պաշտօնեայ ընտրողական կանօնադրութեան համաձայն ընտրվում է յայտնի տարիների համար (3, 4, 5), եթէ նա ժամանակը չը լրացրած հեռանում է կամ մահանում է, նրա տեղը ընտրվում է մի ուրիշը նրա պակաս ժամանակը լրացնելու. ռուսաց պետութեան մէջ համաձայն 125-դ յօդ. քաղաքացիական կանօնադրութեան և այդ յօդուածի կառավարիչ սենատի 28-ն փետրվարի (28 նոյեմբերի) 1879 թւի № 1054 բացատրութեան։

Այս օրէնքով ղեկավարվում են՝ Պետական Դուման, զեմստվօները, քաղաքային վարչութիւնները և ամեն այն հասարակութիւնները կամ ընկերութիւնները, ուր ղեկավարվում են ընտրողական սկզբունքով։

Սակայն մեզանում այլ կերպ են կատարում. հէնց որ մէկը հեռանում է, կամ մահանում է պաշտօնավարութեան ժամանակամիջոցը չը լրացած, իսկոյն ընտրում են նորին, ոչ ժամանակը լրացնելու, այլ նա համարվում է նոր ընտրված երեք տարի ժամանակով։ Եթէ չէք հաւատում, ահա ձեզ ապացոյց։ Անցեալ տարի Տափի թաղի ս. Գէորգ եկեղեցու հոգաբարձութեան անդամները՝ պ. պ. Գրիգոր Կիրակոսեանը և Արշակ Թեհեանը՝ բողոքելով հրաժարվում են պաշտօնից. սրանց բողոքը ուշադրութեան չէ առնվում. հրաժարվում է և Մելիք-Բախտամեանը, չէ իմացվում ինչ պատճառով, քանի որ յիշեալ երկու անձինք նրանից են փախել։ Հոգևոր առեանը կարգադրում է նոր ընտրութիւն. առաջին երկուսի տեղը ընտրվում են պ. պ. Իրաւաբան Սպէնդիարեանը և բժիշկ Աղասարեանը, իսկ Մելիք-Բախտամեանը, հակառակ 75-դ յօդուածի ծխական կանօնադրութեան, վերընտրվում է, քանի որ նա, եթէ ցանկանում էր մնալ հոգաբարձութեան կազմի մէջ, կարող էր յետ վերցնել իր հրաժարականը և կարող էր լրացնել ներկայ տարվայ փետրվարի 20-ին իր ժամանակը միւս երկուսի հետ, որոնք պիտի լրացնէին պ. պ. Կիրակոսեանի և Թեհեանի ժամանակի պակասը նոյնպէս փետրվարի 20-ին, որին սպասում էինք տեսնել առաջին ծխական ժողովում։ Սակայն, ինչպէս վերևն ասացի, այսօր տեսնում ենք, որ ամսիս 10-ին ծխական ժողովի օրակարգի խնդիրների շարքում դրված է միմիայն ընտրութիւն մի հոգաբարձուի, տեկին Արծրունու տեղ, որի ժամանակը լրացել է դարձեալ փետրվարի 20-ին։ Բացայայտ է, որ միւս երեքը կը մնան հոգաբարձութեան կազմի մէջ լրիւ 3 տարի, ուրեմն համարվում են նոր ընտրվածներ 3 տարի ժամանակի համար, որը ընդդէմ է առաջ բերած ընտրողական օրէնքի։ Ցանկալի է իմանալ՝ վերոյիշեալ օրէնքի իմաստը տիրում է և պարտաւորիչ է հոգևոր առեանի համար կամ եկեղեցիների հոգաբարձութեան ընտրութեան գործում, թէ այդ հաստատութիւնները ունեն առանձին կանօնադրութիւն, որով ղեկավարվում են և որը մնում է ծածուկ մեզանից։

Այս հարցը կարևոր է, և հարկաւոր է բացատրել ումից կախված է, թէ որն է ուղիղ ու կանօնաւոր և որն է սխալ կամ անկանօն։ Չէ կարելի թողնել անյայտութեան մէջ մի այդպիսի կարդինալ հարց և թողնել տարիներ շարունակ եկեղեցու գործերը անկանօնութեան մէջ։

Ժամանակ է լուրջ վերաբերվել եկեղեցու գործերին և ամեն ինչ կատարել օրինապահական սահմաններում։ Մեծ յոյս եմ, որ առաջիկայ ծխական ժողովը կարևորութիւն տալով այս խնդրին՝ կը կատարի ոչ թէ մի հոգաբարձուի ընտրութիւն, այլ երկու, նամանաւանդ որ անցեալ տարվայ հոկտեմբերի 9-ի ժողովի մէջ, ուր նախագահ էր Գ. Մելիք-Ղարագեօզեանը, որոշվեց, որ առաջիկայ ժողովում պէտք է քննել Մելիք-Բախտամեանի անկանօն ընտրութեան հարցը, սակայն որովհետև օրակարգի խնդիրը կազմում է ինքը Մելիք-Բախտամեանը ինչպէս հոգաբարձութեան նախագահ, ու չէ կարդացվում նախորդ ժողովի արձանագրութիւնը, ձեռնտու չէ իրան, որ այս հարցը շօշափի կամ օրակարգի մէջ դնի և մոռացութեան տվի արձանագրութեան այդ կէտը։

Մեր ծխականների և նոյնիսկ հոգաբարձութեան կազմի մէջ կան իրաւաբաններ, սակայն ինչու համար են զանցառութեան տրվում ամենատարրական կանօնները, ինձ համար անհասկանալի է։

Այս անգամ գոնէ բաղդ ունենանք մի այնպիսի նախագահ ունենալու, որ չը կարդացած արձանագրութիւնները կարդացվեն և հաստատվեն ժողովից։

Առաքել Վարդապետեան

Թիֆլիս, 24 մայիսի

Այսօր զարմանքով կարդացի «Հօրիզօն» թերթի № 109-ում առաջնորդող յօդուածը։

Ապացոյց ունեմ՝ «Հօրիզօնի» նախորդների գործակալները Բաթումում իրանց թերթերը զոռով փաթթում էին իրանց բոլորովին չը համակրողների և նոյն իսկ ոչ-ընթերցողների շլինքներին... Եւ ամենքին էլ յայտնի է, թէ ինչ տեսակ հեթանոսական հալածանքներ էր սկսված այնտեղ «Մշակի» ընթերցողների դէմ։

Ապացոյց ունեմ՝ դարձեալ նոյն երանելի օրերին Թիֆլիսի լրագրավաճառներից մէկին (իմ գիտցածը, դուցէ և շատերին էլ) առաջարկում էին իւրաքանչիւր օր ստանալ 45 կոպէկ և փոխարէն «Մշակ» չը վաճառել... բայց ազնիւ լրագրավաճառը, չը նայած որ աւելի նուազ օգուտ ունէր «Մշակի» վաճառքից, այնու ամենայնիւ զարշանքով մերժեց նրանց այդ առաջարկութիւնը։

Ապացոյց ունեմ՝ այս տարի «Հօրիզօնի» չարչի գործակալները Թիֆլիսում դոնէզուռ բաժանորդագրութիւն էին մուրում և ի միջի այլոց եկան և՛ ինձ մօտ նոյն խնդրով։

Ապացոյց ունեմ նոյնպէս պ. Շիրվանզադէի յոբելեանի համար ֆոնդ կազմողները նոյն կերպ մտնում էին խանութէ խանութ և փող հաւաքում, և ես համակրելով Շիրվանզադէին, նուիրեցի 3 րուբլի։ Լէօի յոբելեանի ժամանակ Թիֆլիսում չէի և չը գիտեմ, բայց հաստատ համոզված եմ, որ նոյնը աւելի մեծ չափով կատարված կը լինի։

Վերադարձնելով իր յօդուածը ամբողջովին «Հօրիզօնին», ասում եմ. անաչառ ընթերցողների առաջ սպիտակին սև, սևին սպիտակ չէք կարող ասել... չար նախանձով և կրքերով տարված մարդիկ միշտ իրանք իրանց են վարկաբեկում։

Անաչառ ընթերցող

Մօսկվա, 26 մայիսի

Մ. Բարխուդարեանը Սմբատ Շահ-Ազիզի գերեզմանի առիթով բանակռիւ սկսելով իմ դէմ «Մշակում»՝ վերջացրեց այն Կայծունու «Մարտում» կոչիտ հայհոյանքներով։ Ուզում եմ նաև մի փոքրիկ պարտք կատարած լինել «Մշակի» ընթերցողների առաջ և յայտնում եմ հետևեալը։

Շահազիզի գերեզմանի վրա խաչ չը կար, այժմ կայ։ Այդ խաչը երևան եկաւ յանկարծ, իմ մերկացումից յետոյ... Ես ունեմ վկաներ, բազմաթիւ վկաներ...

Ես ստախօս չեմ անուանի Մ. Բարխուդարեանին և չեմ հայհոյի, բայց կասեմ նրան. «Հանգիստ ձեզ «Մարտի» էջերում Արշակ Կայծունու ընկերակցութեամբ։ Երբէք, երբէք այլևս չեմ խռովի ձեր հանգստութիւնը»...

Նիկ. Տէր-Մանուէլեան

ԽԱՌԸ ԼՈՒՐԵՐ

ՄՏՔԵՐ ԵՒ ԱՖՕՐԻԶՄՆԵՐ

(Մօրիս Մէտերլինկի)

✦ Խօսքը պատկանում է ժամանակին, լռութիւնը՝ յաւիտենականութեանը։

✦ Միստիկական ճշմարտութիւններն ունեն զարմանալի առաւելութիւն սովորական ճշմարտութիւնների վրա։ Նրանք չեն կարող ոչ հնանալ, ոչ էլ մեռնել։

✦ Հաւատանք սիրոյն, ինչպէս որ կեանքին ենք հաւատում, որովհետև մենք ստեղծված ենք հաւատալու համար, և ամենակործանարարը այն միտքն է, որ հակամետ է իրականութիւնից վախենալու։

✦ Իմաստութիւնը սիրոյ լոյսն է, իսկ սէրը լոյսի աղբիւրը։ Որքան աւելի խորն է սէրը, նրանում այնքան աւելի իմաստութիւն կայ. իսկ որքան բարձր է իմաստութիւնը, նա այնքան աւելի մօտ է սիրոյն։ Սիրեցէք և իմաստուն կը լինէք։ Եղէք իմաստուն և անպատճառ կը սիրէք։

✦ Դժբաղդութիւնը երևան է գալիս մեզ մօտ մեր կամքի հակառակ, բայց անում է միայն այն, ինչ որ նրան հրամայում ենք։

✦ Մենք ապրում ենք գիշերվայ վիհերում և սպասում ենք, թէ ինչ է պատահելու մեզ։

✦ Տանջանքը մեզ վերադարձնում է միշտ այն, ինչ որ մեր հոգին տուել է նրան փոխարէնաբար բաղդաւոր օրերին։

✦ Վիշտը սիրոյ գլխաւոր կերակուրն է։ Այն սէրը, որ չէ սնուցանվում մի քիչ մաքուր թախիծով, մեռնում է այն նորածնի պէս, որին սկսում են որպէս հասակաւորի կերակրել։

✦ Սէրը սնուցանում է իմաստութեանը, իսկ իմաստութիւնը սնուցանում է սիրոյն. դա մի լուսաւոր շրջան է, ուր սիրողները գրկում են իմաստուններին։

✦ Մենք ապրում ենք այն աշխարհում, ուր ճշմարտութիւնը տիրապետում է երևոյթների խորքում և ուր ոչ թէ ճշմարտութիւնը, այլ կեղծիքն է, որ կարիք ունի բացայայտութեան։

✦ Բանականութիւնը բացում է իմաստութեան դուռը, սակայն առաւելագոյն կենարար իմաստութիւն իր մէջ նա չէ պարունակում։

✦ Բանականութիւնը աննպաստ բաղդի առաջ փակում է դուռը, բայց մեր իմաստութիւնը հօրիզօնում մի այլ դուռն է բացում՝ բարեբաստիկ բաղդի համար։

✦ Աննշան դէպքեր գոյութիւն չունեն. կան միայն վատ հասկացված դէպքեր։

Թարգմ. Գ. Բ.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս. Գէորգ V այցելեց Պետերբուրգում Պալատի մինիստր Ֆրէդէրիկսին և միւս մինիստրներին, նաև Կովկասի Փոխարքային։ Իր հերթին Փոխարքան փոխայցելութիւն գործեց Կաթողիկոսին կոմսուհու հետ։

✦ Թիֆլիսից հեռագրում են «Р. Сл.»-ին. «Յունիսի 6-ին կարևոր գործերի քննիչ Մալինովսկին կանչվեց դատաստանական պալատի աւագ նախագահի առանձնասենեակը, ուր այդ ժամանակ գտնվում էր դատաստանական պալատի դատախազ Սիլինը։ Կարճատև խօսակցութիւնից յետոյ Մալինովսկին հանեց ատրճանակը և փորձեց ինքնասպանութիւն գործել, բայց զինաթափ եղաւ Լագօդայի, Սիլինի և աղմուկին վրա հասած մարդկանց ձեռքով։ Պնդում են, թէ այդ մահափորձի պատճառ եղաւ Լագօդայի առաջարկութիւնը Մալինովսկին՝ տալ հրաժարական, ի նկատի ունենալով այն լուրերը, թէ իբր նա՝ Մալինովսկին զեղծումներ է կատարել «Դաշնակցութեան» գործի քննութեան ժամանակ»։

✦ Պետական Խորհրդում դպրոցական օրինագծի քննութեան ժամանակ բացակայ էր ժող. լուս. մինիստր Կասսօն. իսկ մինիստրի օգնականը մինչև վերջին րոպէն լռութիւն պահեց։ «Веч. Время»-ն այդ առիթով հեգնում է, թէ պէտք է կարծել, որ ժող. լուս. մինիստրութիւնը առհասարակ դէմ է ընդհանուր ուսման։

✦ Մինիստրների խորհուրդը հաստատեց ֆինլանդական մեծ իշխանութեան 1912 թ. ելևմուտը։ Եկամուտները հաշւած են 161.647,500 մարկ, իսկ ծախքերը՝ 144.442,754 մարկ։

✦ Օդեսսայում մասսայական խուզարկութիւններ են։ Կալանաւորվեցին 20 ժուռնալիստ և բանւոր։

✦ «Рѣчь»-ի ասելով Ստոլիպինի սպանութեան գործի քննութիւնը վերջնականապէս աւարտվեց։ Ժանդարմական քննիչ իշխանութիւնները գտան, որ սպանութիւնը կատարվեց սոսկ Բոգրովի ձեռքով։ Գործի բովանդակ քննութիւնը յանձնվում է արխիվ։

✦ Իտալական մամուլը հերքում է խաղաղ կօնֆերէնցիայի մասին տարածված տեղեկութիւնները։

✦ Կ. Պօլսում մահվան պատժի դատապարտվեցին տասն թիւրք օֆիցէր Դարդանէլում իտալական նաւատորմի դէմ ինքնակամ գործողութիւններ սկսելուն համար։

✦ Վիլհէլմ կայսրը Կիդէրլէն-Վէխտէրի հետ գալիս է Ռուսաստան յունիսի 23-ին։ Կիդէրլէն-Վէխտէրը Սազօնովի հետ խօսելու է բացառապէս թիւրք-իտալական պատերազմը վերջացնելու հարցի մասին։

✦ Լրագիրները հաղորդում են, որ Աւստրիային աջողվել է կազմել բալկանեան պետութիւնների լիգա, որի մէջ մտել են Սերբիան, Բօլգարիան, Ռումինիան և Չերնօգօրիան։ Սպասվում է Յունաստանի համաձայնութիւնը։

✦ Տանշաօյը վերադարձաւ Պէկին և ստանձնեց դարձեալ պրեմիէրի պաշտօնը։

✦ Չինաստանում ուժեղանում է հակառուսական ագիտացիան Մօնղօլիայի առիթով։

✦ Չինական պալատական հեծելազօրի մէջ երևան հանվեց դաւադրութիւն հանրապետութեան դէմ. կալանաւորվեցին 20, գլխատվեցին 5 մարդ։

✦ Մուկդէնում երևան հանվեց «Անկախ Մանջուրիա» գաղտնի ընկերութիւն։ Ընկերութեան նպատակն է վերականգնել հին կարգերը։ Չինական իշխանութիւնները հաւատացնում են, թէ իբր ընկերութիւնը վայելում է Ռուսաստանի և Եապօնիայի հովանաւորութիւնը։

✦ Մուկդէնում գնդակահարեցին 24 խունխուզի ռուսական գիւղերի վրա յարձակումներ գործելուն համար։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

11 յունիսի

ՎԻԷՆՆԱ։ Արքիդուքս Լէօպօլդ Սալվատօրի, մինիստրների և բազմաթիւ հասարակութեան ներկայութեամբ բացվեց Վիէննայի միջազգային օդագնացութեան շաբաթը։ Առաջինը բարձրացած աւստրիացի Ստանգէրը միանգամից ընկաւ գործիքի հետ և մնաց անվնաս։ Շուտով ֆրանսիացի Էրմանը ընկաւ 20 մետր բարձրութիւնից և վիրաւորվեց ծանր։ Յետոյ բէլգիացի Դէբրուան ընկաւ միևնոյն բարձրութիւնից և կոտրեց ոտքը։ Երկու մարդկանց հետ բարձրութեան համառուսական մրցակէտ սահմանեց աւստրիացի Զաժալը, բարձրանալով 6300 մետր։ 3 ժամ 28 րոպէ շարունակ օդում մնալով ռուս Սլավարօվօ-Սիմէնկօն սահմանեց նոր մրցակէտ։

ԵԱԼՏԱ։ Վախճանվեց Աստրախանի արքեպիսկոպոս Գէօրգին։

ԲԼԱԳՕՎԷՇՉԷՆՍԿ։ «Амурскій Піонеръ»-ի խմբագիր Մատուշէնսկին Սէդօյ կեղծ անուան տակ փոխ-նահանգապետ Զապլինսկիին զրպարտելու համար դատապարտվեց չորս ամսով բանտարկութեան։

ԼՕՆԴՕՆ։ Վախճանվեց Լէդի-Սմիտի պաշտպան ֆէլդմարշալ Ջօրժ Ուայտը։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Պրագա մեկնեցին 600 սօկօլներ։ Մեկնելու են սկուպշչինայի նախագահը և 6 ներկայացուցիչներ։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Օլիմպիայում» կայացաւ ձիարշաւներ արգելքներով։ Էդուարդ թագաւորի մրցանակի համար մրցութեան եւ-
լան եօթ երկիրների օֆիցէրներ։ Մրցանակը վերցրին ռուս շտաբս-օֆիցէրներ Պաւէլ Ռօդզեանկօն ու Եկաէն և պօրուչիկ Դմիտրի Իվանէնկօ. երկրորդը եկան ֆրանսիացիք։ Թագաւորն անձամբ յանձնեց ռուս օֆիցէրներին մրցանակները հասարակութեան բուռն ովասիաների ներքոյ։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

Մօսկվա, Առեւտր. Տուն Եղբ. Գէորգեաններին.—Ձեր հեռագիրը տպված է «Մշակի» № 122-ի մէջ։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Հ.) (M. 219819/219822) 2—2

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է
Համայր Մայաճարեւրը
Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ
Գինն է 30 կոպ.
(ծանրոցավճարով՝ 38 կոպ.)
Այս գրքի վաճառումից գոյացեալ գումարը յատկացվելու է «ՄՇԱԿԻ» ապահովութեան ֆօնդին։
Հասցէն՝ Тифлисъ, Ред. газ. „Мшакъ", կամ Tiflis, Rédaction du journal arménien „Mschak".

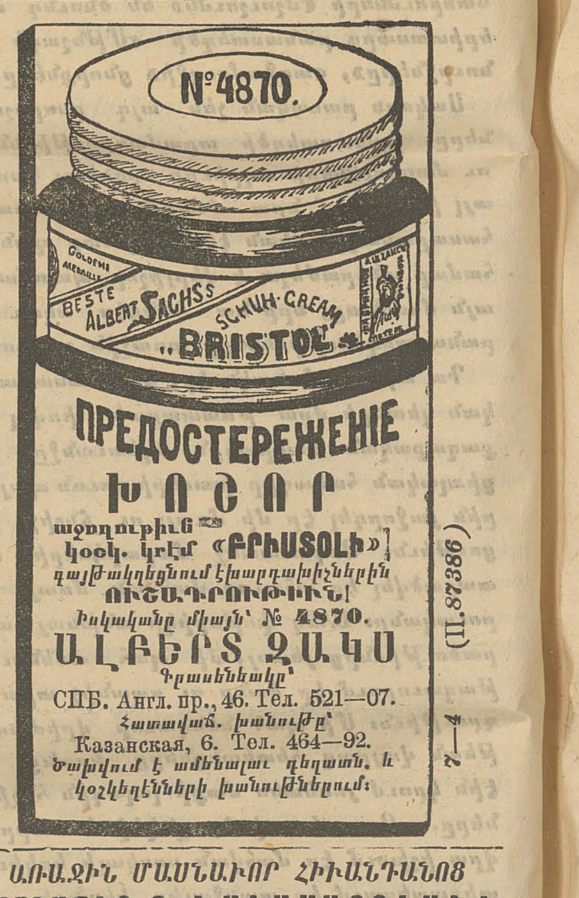

[illegible]

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆԿԱԲՈՅԺ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺԻՇԿ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
[illegible]
ԲԺԻՇԿՆԵՐ
[illegible]
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ՌՈՒՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—54

Եղբ. Իվ. եւ Գր. Մալշեվների պահեստում

այս օրերս ստացված են ապակեայ ապրանքներ, այն է՝ կօնեակի, շամպայնի, բօրդօյի, մադէրի, օղու (մենավաճառ), լիմօնադի, սելտէրեան ջրի ՇԻՇԵՐ, դատարկ աղիւսներ ՖԱԼԿՕՆԻԷ, կլոր շիշեր (սուլէյներ) 1/4, 3/4, 1/2 և 1 վեդր., քառակուսի շտօֆ 1/4 և 1/10, բանկաներ քաղցրաւենիքի համար, լամպի ապակիներ, լամպաներ, սեղանատան բիւրեղեայ ապակուց ամանեղէններ։ Կան մեծ քանակութեամբ լուսամուտի ապակիներ։ Գները բոլոր ապրանքների ԲԱՒԱԿԱՆԱՉԱՓ ԷԺԱՆԱՑՎԱԾ ԵՆ։
Պահեստը՝ Великокняжская, 24. Խանութը՝ Михайловскій пр., 67.
347. 12—12
(չ.ու.կ.)